

תמצית משנה ברורה

סיכום דברי המשנה ברורה ומסקנות הבה"ל והשעה"צ

גליון 38 | סימן ש"ו סעיף ב' – סימן ש"ח סוף סעיף כ' | אדר ה'תשפ"ה

תמצית

להתענג בידיעת התורה

פינת הריבית נערך ע"י גמ"ח אושר בכבוד

הדגשה מיוחדת אנו מוצאים במגילה שהרעה נהפכה לטובה, 'ביום אשר שברו אויבי היהודים לשלט בהם ונהפוך הוא אשר ישלטו היהודים וכו', 'והחודש אשר נהפך להם מיגון לשמחה ומאבל ליום טוב', 'ויתלו את המן על העץ אשר הכין למרדכי', 'ונה בית המן נתתי לאסתר', פור המן נהפך לפורנו. והקב"ה הקדים רפואה למכה ע"י המכה עצמה, שהרי המן הוא זה שסילק את ושתי ובכך הכין את כסאה לאסתר ולבסוף הכין לעצמו העץ עליו נתלה.

וגם חרבונו זכור לטוב כבר עמדו בזה (אור חדש למהר"ל, ווי העמודים לבעל השל"ה) מאי 'וגם'. אכן הלא כתובה לאימרת המלך 'הגם' לכבוש את המלכה אמר חרבונו 'גם' הנה העץ אשר הכין למרדכי, וזהו דאמרין ד'גם' שאמר חרבונו זכור הוא לטוב.

תוכן הענין דקצה משמעות תיבת 'גם' מבטאת הצטרפות הנראה כסותר אל הנסתר. נחום איש גם זו נקרא כן ע"ש שהיה רגיל לומר גם זו לטובה, וכך הוה ליה דאגליא דמה שהיה נראה כרע הוא עצמו היה סיבת הטוב. המלך (מלכו של עולם) תמה הגם לכבוש את המלכה עמי בבית, כלומר בא לצרף את חסותו הטובה של המלך לסתירת עצמה, שהיא עצמה תהווה מקום לכבישת המלכה תחת הרע. וכלפי זה אמר חרבונו גם הנה העץ, לצרף את מה שנראה כרע לטובה. 'גם' זה זכור לטוב, כאלוהו זכור לטוב (במהר"ל דייק מדאמרין דחרבונו זכור לטוב ש"מ דזה אליהו) דנקרא כן מפני שהוא מבשר הגאולה בה נראה שהכל לטוב.

ביחס לכלל הצדיקים אחר סילוקם אמרין 'זכרונו לברכה' דמברכין על סילוקם דין האמת, דרק לעת"ל נמיר שכולו הטוב והמטיב (פסחים נ), אבל כלפי סילוקו של אליהו שלא טעם טעם מיתה אמרין כבר עתה זכור לטוב, ואכן הוא השליח לגילוי זה (הגר"י דיידיד שליט"א).

הלא שמחת פורים מפליאה היא בפשטותה, ולא מצינו מפורש בפוסקים לשמח נשים בבגדי צבעונין וקטנים בקליות ואגוזים כשאר יו"ט. גם בשר לא מפורש חיוב משום שמחה [ע"י מ"א תרצו שט ממתנת בזה, ובש"ע שם ס"ז דכלא מפורש חיוב ל"ד ואכמ"ל, ובכל בו הובא בכמה פוסקים דיש נהגו לא לאכול בשר בלילה שלא יטעו שיי"ד בסעודת לילה, ובר"מ ב טו 'כיצד מצות סעודה זו שיאכל בשר ויתקן סעודה נאה, ובקריית מלך להגה"ק מביא לזה סמך מ"מ ע"ה: 'לוקחין את העגלים, ובערוה"ש ביאר דאין חשיבות בלי בשר, משמע שאי"י משום חיוב שמחה, וקרא קאמר משתה ושמה משמע תרי דיני ניהו], גם יין לא נאמר לשמחה אלא לבסומי, היינו ביטול המחיצות העומדות בפני השמחה ['יוסף דעת יוסף מכאוב' (קהלת)] וממילא פורצת היא מכת ההכרה שבאמת אין רע בעולם, וכהוצא מכלל ספר 'דעת תבונות' ששיא העונג הנפלא לעת"ל ינבע מן ההכרה איך כל הרע עצמו אינו אלא לגילוי הטוב [גלוי היחוד], וכלשון הזהב של החזו"א בקו"א 'אין עצב בעולם למי שמכיר באור האורות של האמת'.

זהו מרבי"ם בשמחה, ריבוי בלא שיעור [השיעור ניתן רק כלפי ה'בסומי']. אולי בנותן טעם לקשר זאת לצד ההיפך - הריבית ביד המלוה נקראת נשך אצל הלוה, ופי' רמב"ן כארס נחש דבלי שמרגיש הולך ומתפשט עד כלה [נחש שורש עמלק שורש המן, ואחריתו עדי אובד, דלבסוף הרע מכלה את עצמו]. י"ח שנישמר מן הרוע תמיד עדי נזכה לעונג ושמתת ההכרה איך הכל לטובה.

לדברי האוסרים לא יקצו בתחילה, ומה שמקבל אח"כ י"ל שזה דרך מתנה. ומיילדת ודאי מותרת לקחת שכר שבת.

דברים נוספים שאסורים בשבת, ואלו דברים מותרים בשבת לצורך מצוה

כפי שנתבאר בהקדמה בתחילת הסימן האיסורים הנלמדים מ"ממצואו הפצץ דבר דבר" מותרים לצורך מצוה, ולהלן יבואר ההתר של דיבור לצורך מצוה, וכן דברים נוספים האסורים בשבת מדרבנן (מוקח וממכר, נתינת מתנה או משכון, מדידה), ואופני ההתר בהם.

דיבור בחפצי שמים - מותר לדבר בחפצי שמים, כגון לחשב חשבונות של מצוה, או לחשב כמה צריך לסעודת מצוה, או לפקח על דבר הנצרך לרבים (דצרכי רבים הוי כמצוה, ומותר ללכת לבתי טרטיאות (-משרדי לטון) שמתכנסים שם נכרים, לצורך רבים, אמנם אמירה לנכרי או שאר איסורים דרבנן לא הותרה לצורך רבים), ולשדך התינוקת ליארס, וללמד תינוק ספר, או אומנות (דהוי מצוה כדי שלא יעסוק בגזל, ונחלקו תנאים אם ילמד לבנו אומנות (או מסחר), או שילמד תורה, ומ"מ גם הנלמד אומנות צריך ללמוד תורה ויראת שמים מתחילה וגם בעת שעוסק במלאכתו, דבלא זה יכול להכשל בגזל ובתקלות רבות עד כדי פריצת הדת לגמרי ח"ו), אבל אין מותר אלא לדבר אם רוצה להשתכר, אבל אסור לשוכרו ולהזכיר סכום מעות, ולשוכרו בלי הזכרת סכום המעות יש להסתפק אם מותר, וצ"ע.

פסיקת צדקה - מותר לפסוק צדקה לעניים או לבית הכנסת. ולענין לנדב חפץ מסוים נהגו להקל בזה כיון שבהקדשות שלנו לא חל על החפץ שם הקדש, ולכתחילה נכון שיקדישונו מערב שבת אפי' בינו לבין עצמו, ובדיעבד לכו"ע בכל גוונא מה שעשה עשוי, ופסיקת מעות מותרת לכתחילה לכו"ע, וכן אם אומר איזה חפץ יתן ואינו מייחד חפץ מסוים, אף שיש לו כזה בביתו מותר, כיון שיכול לתת אחר. ובמקום שעושים מי שברך לעולה לתורה, והוא נודר לצדקה או לחזן, י"א שאסור לפסוק כמה יתן, והמנהג להקל משום שמותר לפסוק צדקה, ואפי' אם החזן עשיר הוי מצוה להתפלל לפני העמוד. ובענין מכירת מצוות בבית הכנסת, יש אוסרים ויש מתירים, ובמקום שנהגו התר אין למחות בידם, אבל קנית מקומות וכדו' אסור, וכן אסור לקנות שופר או אתרוג מן המוכר.

מקח וממכר אסור בשבת בין בפה בין במסירה. אסור לתת מתנה בשבת, אפי' זה לצורך שבת או יו"ט, או לצורך מצוה, וכן הדין לגבי נתינת משכון, ואין לתת מתנה לחתן הזורש, אמנם מה שמחייבים קצת לתת לו דמים אפשר דשרי, כיון שבידו לחזור.

אסור למדוד בשבת משום דהוי עובדין דחול, אמנם מותר למדוד לצורך מצוה, כגון כדי לדעת אם יש במקוה מ' סאה, או למדוד חור בכותל המפסיק בין ב' חדרים, לדעת אם יש בו פותח טפח והטומאה עוברת מחדר לחדר (אע"פ שהכהנים יכולים לצאת), או למדוד אם יש שיעור שישים כדי לבטל איזה איסור, או מדידה לצורך רפואה כגון למדוד אזור של חולה וללחוש עליו כמו שנהוג הנשים.

הרהור - מותר להרהר בעסקיו בשבת, ומ"מ משום עונג שבת מצוה שלא יחשוב בהם כלל, ויהיה בעיניו כאילו כל מלאכתו עשויה, ואם ע"י הרהור מגיע לטירדה ודאגה, ודאי צריך להזהר בזה.

אמירה לנכרי שיצא מחוץ לתחום - אסור לומר לנכרי בשבת שיצא מחוץ לתחום לקרוא לקרובי המת להספידו, ואפי' בערב שבת אסור לומר לו שיצא מהתחום בשבת, אפי' לצורך כלה או מת, אבל מותר לומר לו שיצא מהתחום בשבת לצורך חולה דתקף ליה עלמא, ואפי' לשכור רץ נכרי שירויץ כמה פרסאות בשבת כדי להביא קרוביו במוצאי שבת מותר, כדי שלא תיטרף דעתו עליו.

בהמה שיצאה חוץ לתחום, מותר לקרוא לה שתבוא, ואין חוששים שהבעלים יצא חוץ לתחום, ואם הבהמה לא באה אפשר לומר לנכרי להכניסה, אבל ע"י ישראל אחר אסור להזיזה בידים מד' אמות שלה, אפי' אם אצל המכניס אינו חוץ לתחום, דהבהמה והכלים כרגלי הבעלים.

החשכה על התחום לצורך מצוה - מותר להחשיך על התחום לצורך חפצי שמים, כגון שמושיך כדי לעשות צרכי כלה, או כדי לעשות צרכי מת למהר להכין ולהביא ארון ותכריכים, אבל בשבת עצמה אסור להביא אפי' ע"י נכרי, ומותר לומר לחבירו להחשיך לצורך זה. וכן מותר לומר לחבירו בשבת שילך למחר לקנות איזה דבר לצורך חפצי שמים, (אבל בשבת אסור לקנות אפי' לדבר מצוה), וכן יכול לומר לו שאם לא ימצא במקום פלוני שילך למקום פלוני, ואם לא מצא במנה יקח במאתים, ובלבד שלא יאמר לו סכום שלא יוסיף עליו, כיון שאין בקציעה זו אלא הצלת ממונו, וכן אם קנה בשמונה לא יאמר למוכר ע"י השליח שיתן לו צרכי מצוה זו בעוד שתיים ויהיה חיוב לו עשר, דחשבון זה אינו נצרך למצוה. וכתב הרמ"א שאם א"א בלי להזכיר את סכום המקח מותר בכל ענין, כיון שזה לצורך מצוה, וי"א שזה אסור בכל ענין, כיון דדרך מקח וממכר ממש לא הותר אף לצורך מצוה, וכן עיקר.

שכר שבת

חז"ל אסרו לשלם לפועל שכר על עבודה ביום השבת, אף בעבודה שאין איסור לעשותה בשבת, גזירה משום מקח וממכר. ובטעם איסור מקח וממכר בשבת כתב רש"י (ביצה ל"ו). שהוא נלמד מדכתיב "ממצואו הפצץ ודבר דבר", או שהוא גזירה שמא יבוא לידי כתיבה.

השוכר פועל לפי ימים, כגון לשמור זרעים (וקנו מיזו, דאל"כ אין שמירה במחובר, ואפי' בשכיר חודש אינו חייב באחריות), והוא שמר גם בשבת, אינו חייב לתת לו שכר שבת, ואפי' אם השוכר רוצה לתת אסור לפועל לקחת אלא דרך מתנה, לפיכך אם אירע איזה קלקול בשבת אין האחריות עליו. **אבל בהבלעה**, כגון ששכרו לשבוע או חודש וכדו', מותר לתת לו שכר שבת (והיינו שאפי' אם חוזר בו באמצע אינו מנכה לו שכר השבתות), וממילא מחויב הפועל לשמור בשבת, ואם אירע הפסד חייב לשלם, ואם לא שמר בשבת יכול לנכות משכרו כמו אם לא שמר יום אחר אפי' אם לא אירע הפסד, וכשנוטל שכרו לא יאמר תן לי שכר שבת, אלא יאמר תן לי שכר השבוע או החודש או שכר עשרה ימים.

השוכר פועל לחודש והתנה לשלם לו על כל יום כן וכך, (והלשון מורה שיוכל לחזור בו באמצע וישלם לפי הימים שעבד), לדעת הרמ"א נחשב שכיר יום והוי שכר שבת אפי' כשמשלם לו על כל החודש ביחד, וכן הדין במשכיר חדר לחבירו, או במלוה לנכרי בריבית, ויכול להתנות שאם יחזור באמצע השבוע ישלם על כל אותו שבוע או שלא ישלם על אותו שבוע כלל, ואם מלוה לשנה או לחודש בלי להזכיר ימים, ואירע ששילם לו באמצע השבוע, א"צ לנכות על השבתות. והשבות יעקב סובר שאין בזה משום שכר שבת, כיון שמסתמא לא יחזור בו, וגם הא"ר מוצדק להקל בזה. ואם התנה לשלם לו בכל יום אינו יכול לחזור בו באמצע. ואם אמר לו שיתן לו כן וכך לחודש, שזה יוצא כן וכך ליום, דעת השבלי לקט דהוי שכיר יום, דהוי חזרה ממה שאמר בתחילה, והבי' סובר דאינו אלא חשבון בעלמא.

אין לשכור יהודי בערב שבת לשמור עגלות בשבת, דיש בזה לפני עוור, אלא יתנה שישמור כמה שעות בערב שבת ובמוצאי שבת, ואז הוי שכר שבת בהבלעה ושרי.

שכירת חזנים - אסור לשכור חזנים להתפלל בשבת, דהוי שכר שבת, ואם שכרו לחודש או לשנה שיתפלל גם בימות החול הוי שכר שבת בהבלעה ומותר, ויש מתירים גם שלא בהבלעה, דס"ל שבמקום מצוה לא גזרו רבנן, ומ"מ אינו רואה סימן ברכה, וכן הדין לענין **תוקע**, אך לא ישכרם בשבת ויו"ט אלא לפני כן. ונהוגים להקל לשכור רק לשבתות, והחושש

בנידודים ובכרתם של מרן ורבנן גדולי ישראל שליט"א

לקבלת שטר זכרון דברים המהודר ללא חשש ריבית: info@osher-b.org

להצטרפות: 073-3678617 | office@osher-b.org

פינת הריבית נערך ע"י גמ"ח אושר בכבוד

מעשה היה באשה שהוצרכה להלוואה בסך מאה אלף ₪, הציע לה אביה שיטול הלוואה מהבנק בהית"ע, ילוה לה והיא תשלם לו הן את הקרן - בתשלומים כפי שהבנק יגבה ממנו - והן את ההוצאות שיהיו לו על ההלוואה שהוציא עבורה. קרי הריבית שהבנק גובה בגין ההלוואה, וכך עשו.

לאחר שבמשך שנתיים גבה האב מביתו חלק מההלוואה נודע לו כי הרבנים אומרים שההלוואה שהלווה לביתו אסורה מן התורה, שכן היא התחייבה לשלם לו יותר מן הקרן והיו רבית קצוצה, ואפי' אם חיוב הבת את הריבית תלו בחוב האב לבנק, כלומר שאילו הבנק יוותר לאב על הריביות תיפטר הבת, שלא חייב אותה אלא הוצאותיו, אעפ"כ לא אמרין דחשיב כתשלום הוצאות שגורמו מחמת הלוואת האב לביתו, אלא כיון שהוצאותיו הינם אגר נטר על הנטירה שקיבל, ונטירה זו, הרי שגובה ממנה אגר נטר. והכי מוכח ממש"כ הט"ז (קע סק"ג) דשותף שלוח מגוי ומכניס לקופת השותפות ומשלמים ריבית במשותף נחשב שמלוה חצי משלו לשותפו והשותף משלם לו על כך ריבית קצוצה.

איברא דבלא"ה אין מקום לדון זאת כתשלום על הוצאות, שהרי האב נטל בהית"ע, היינו שמכר לבנק מנכסיו ורווחיהם לבנק, נמצא שלא הפסיד כלום אלא נמנע ממנו מה שהיה יכול להרוויח מהנכסים אילו לא מכרם, ועל כך גובה ריבית מהבת, זהו ממש אגר נטר.

מעתה, מאחר שהוברר שהיא ר"ק ואסור לאב לגבות את הריבית מהבת, זכותו של האב לבטל את ההלוואה לבת. היינו לדושי שתשלם מיד את כל יתר החוב, שהרי לא הלוה אלא על דעת שתשלם לו ריבית ואגלתי שאינו יכול לגבותה. ואם יתרצו הצדדים תוכל הבת לקבל שוב את הכסף בהית"ע, וכך תוכל לשלם לאב את הריביות משולם לבנק.

ואפשר לקצר את התהליך ע"י שבמקום שתפרע הבת את יתר החוב תמכור לאב מנכסיה בשווי החוב ע"י קנין שיעשה האב [לא מועיל בדיבור בעלמא, כ"כ מנח"ש תניינא ע"י ע"פ הרמ"א חו"מ קעו א], ותשלם הקרן והרווחים לאב בהית"ע שסכום ההתפשרות יהיה כפי סכום ההתפשרות שנקבע בין האב לבין הבנק.

מה שיש לדון הוא לגבי הריביות שכבר שילמה, שהוברר שהם ר"ק ויוצאה בדיינים. טען האב שכיון שבמשך אותן שנתיים עדיין לא נפרע הקרן אי"כ כל התשלום מהווה קרן ועדיין לא שילמה ריבית, ואף שכידוע הבנק גובה הרבה מן הריבית בהתחלה, מ"מ היכן הוגדר בין האב לביתו שחלק מהתשלומים הראשונים מהווים תשלומי ריבית.

אולם נראה דזה אינו, שכיון שבפתיסתם סוכם שתשלם לו הוצאות מלבד הקרן, הרי שחייבת לשלם לו את מה שמשלם לבנק, וכאשר הבנק גובה ריביות בתחילה הרי היא מחוייבת לשלם לאב את אותם סכומים תורת 'הוצאות' ולא כחלק מפרעון הקרן, נמצא שאכן שילמה ריבית קצוצה ומחוייב בהשבתם.

אכן יל"ע אם יכול לקבוע את סכום ההתפשרות על הנותר גובה יותר באופן שע"י יקבל גם את הסכומים ששילם לבנק כריבית בתקופת השנתיים הראשונות במקום מה שצריך להשיב לבת כאמור. ולכא' תלוי אם הוא סכום גבוה באופן שניכר שגובה זאת מחמת החוב הקודם ודאי אסור, ובפשטות כיון שהסכום שיגבה ממנה גבוה באופן ניכר ביחס למה שמשלם לבנק על החוב הנוטר נראה דהוי ניכר ואסור, וכ"כ בנתיב"ש קו' הית"ע או' כה.

ואמנם סברו וקיבלו שמתחייב להשיב לה את הריביות, אלא שרוצה הבת למחול לו עליהם, ואכן הלכה פסוקה היא (ס' קס ס"ה) דמחילה כזו מועלת כמו בגזל, אולם לכא' יש לאסור עליה למחול משום ריבית מאוחרת, שלכאורה המחילה היא משום ההלוואה. ואף דלרמ"א (שם ס"ו) לא אסור אלא במפרש בשביל שגלוהו, מ"מ כאן שניתן לו מחמת ההלוואה אלא שמתחייב להחזיר ובאה למחול לכא' ברור שהוא מפני ההלוואה וכמפורשת.

אכן לאחר בירור מדובר על סכום של כ 400 ₪ לחודש שהצטבר במשך השנתיים לכעשרת אלפים ₪, ויש מקום גדול להניח שבת ובעלה עשויים למחול לאביה סכום כזה שכבר נגבה גם אילולי הלווה להם, דמסתמא יש להם, ובפרט לבת, הרבה הכרת הטוב מלבד ההלוואה, וממילא לא הוי כמפורשת שמוחלת מחמת ההלוואה, ואפי' המחבר שאסור גם בלא מפרש זהו דוקא אם עכ"פ הריבית המאוחרת היא מחמת ההלוואה אך בניד"ד אם יודעת בנפשה המחילה אינה מחמת ההלוואה שרי.

החלפת משכון - מותר לישראל להחליף בשבת משכון לנכרי, ויוציאו הנכרי בדרך מלבושו, דאל"כ אסור, דכיון שממושכן לישראל מחזי שהישראל ציווה להוציאו, וטוב שהישראל לא יגע בו אלא רק הנכרי.

קניית בית בארץ ישראל - מותר לקנות מנכרי בשבת בית בא"ו בסוריא, באופן שהישראל מראה לו כיסים של דינרים, והנכרי חותם ומעלה בערכאות שלהם, וכתב הרמ"א בשם הא"ו שצריך לכתוב בכתב שלהם, שאינו אסור אלא מדרבנן חוץ מכתב אשורי וכתב יוני, אמנם המ"ב כתב בשם כל הפוסקים שאף כתב שלהם אסור מדאורייתא, ובגה"ל האריך להוכיח לאיסור, ולכן אסור לומר לנכרי לכתוב בשבת מכתב בכתב שלהם אפי' לצורך מצוה, (ומ"מ לצורך ישוב א"י מותר ע"י נכרי).

הכרזות בשבת

הכרזה על אבידה - מותר להכריז בשבת על אבידה (וכן על גניבה), שמי שידוע בה יבוא ויגיד, ואפי' האבידה היא דבר שאסור לטלטלו בשבת מותר לפרסם הדבר בשבת שהוא זמן כנופיא לרבים, דהשבת אבידה מצוה, ונהגו להכריז גם על אבידת נכרי משום דרכי שלום, ובמקום סכנה פשיטא דשרי.

החרמה והתרת חרם - מותר להתיר חרמי ציבור בשבת אע"פ שאינו לצורך שבת, ומשמע מהרמ"א שלצורך יחיד אסור, אמנם מהרשב"א שהביא הב"י משמע שגם זה מותר, כיון שבחול יקשה עליו לקבץ את הקהל כדי שיתירו לו, וכן מצדדים האחרונים להלכה. ולענין להחרים בשבת דעת הרמ"א שמוותר רק לצורך שבת, והמ"א מוכיח שיחיד אין להחרים, אא"כ הוא חילל שבת דהוי כמו לצורך שבת, ולצורך ציבור מותר אפי' כשאינו צורך שבת, ובא"ר מצדד שאף לצורך רבים אין כדאי להחרים בשבת משום דכתיב בו ברכה, והמנהג הפשוט להקל, וכן חכם יכול לנדות לכבודו בשבת. וכתב הב"ח שמה שנוהגים בירידים שהשמש קורא בשבת מתוך הכתב מי שמוחרם משום חובותיו, הדבר מותר, דלולא זה היו נפסדים החובות וכל המשא ומתן, ואין כח לשום מורה לבטל דבר זה.

מי שנידוהו בחלום מותר להתיר לו בשבת.

הכרזה על מכירת קרקע - מותר להכריז בשבת על קרקע שמי שיש לו זכות עליה יבוא ויגיד, אע"פ שיש תקנה בעיר שאם לא יגיד יאבד זכותו, ומ"מ אין לנהוג כך לכתחילה, ובמקום שנוהגים כך לא מוחים בהם, אבל להכריז להדיא שאם לא יבוא יאבד זכותו אסור, דהוי כדן דין בשבת.

הכרזה על מכירת ושכירות בית - בקושטנינא נוהגים התר להכריז שיש בית למכור או להשכיר דהוי בכלל צרכי רבים, אבל בתשובת הגאונים אסור אפי' בשל הקדש ויתומים.

הכרזה על מכירת יין - אסור להכריז בשבת שיש אצל פלוני יין למכור, אמנם אם אין היין מצוי כ"כ מותר, דהוי צורך מצוה בשביל קידוש, ובשאר משקין אסור, ולהזכיר סכום מקח אסור בכל גוונא, ורש"ל כתב שיכריז קודם ברכו, ואם שכח להכריז עד אחרי ברכו לא יזכיר סכום מקח.

הצלה משמד - אם נכרים הוציאו בת מביתה בשבת באונס להוציאה מכלל ישראל, מצוה לאביה לשום לדרך פעמיו להשתדל בהצלתה, ויוצא אפי' חוץ מג' פרסאות (שהוא איסור דאורייתא לכמה פוסקים), ואם אינו רוצה ב"ד גוזרים עליו, וכן יכול לחלל שבת באיזה איסור מל"ט מלאכות (דחילול שבת פעם אחת נקרא איסורא זוטא כנגד מה שתחלל שבת ותעבוד ע"ז) כל ימיה, אמנם מי שרוצים לאונסו שיעבור עבירה גדולה פעם אחת, א"צ לחלל שבת כדי להצילו, דמחלל שבת כעובד ע"ז, אמנם תחומין ד"ב מילין שזה רק לאו, מסתפק הפמ"ג אם מותר), וכן אחר רשאי לחלל שבת בשבילה, אמנם אם הבת פשעה אין לאביה לעבור בשבילה על איסור דאורייתא, אבל באיסור דרבנן מןן לצאת מלאפיה אמה או שאר שבותים דעת הא"ר להקל. ולענין בת קטנה, המ"א מסתפק אם יעשה גדול חטא בשבילה, ודעת הא"ר להקל בזה אפי' אם זה היה ברצון, דפתוי קטנה אונס הוא. וכתב הכנסת הגדולה שמוותר לצאת בשבת מוחץ לתחום לנקום נקמת אביו מרוצחים, והמ"א וש"א תמהו דלא עדיף משאר צורך מצוה דאסור.

סימן ש"ז

דיני שבת התלויים בדיבור

בסימן הקודם נתבאר כמה דברים שנואסרו בשבת מדין "ממוצא הפךך ודבר דבר", והיינו שלא לעשות פעולה שניכר ממנה שהיא כדי לעשות

אחרי שבת פעולה האסורה בשבת, או לזהר בשבת לעשות אחרי השבת דברים שאסור לעשותם בשבת. סימן זה ממשין לעסוק בדינים אלו, וכן בדברים האסורים משום אמירה לנכרי.

כתיב "ודבר דבר" ודרשו חז"ל שלא יהיה דיבורך של שבת כדיבורך של חול, ולכן אסור לומר דבר פלוני אעשה למחר, אם אסור לעשות דבר זה בשבת אפי' רק מדרבנן, או לומר סחורה פלונית אקנה למחר. ויש אוסרים אפי' לדבר מצוה, אבל הא"ר והמאמר מרדכי והברכי יוסף מתיירים, ונכון להחמיר כשאין צורך לדבר דווקא בשבת, ואם מתיירא שיתרשל בזה לכונ"ע שרי לזרוזי נפשיה, דאמירה לגבוה הוי כנדר. (ס"א).

שיחה בטלה בשבת - אין להרבות בדברים בטלים בשבת, אף בדברים שאינם שייכים כלל לעשית מלאכה או לעסקים, וגם אין בהם דברי גנאי וקלות ראש, (דאי לאו הכי אפי' מעט אסור). ומי שמתענג בסיפור שמועות וחדשות מותר לספרם בשבת כמו בחול, אך לא ימשך בזה הרבה, דאפי' באכילה שתיה ושינה אין להמשך הרבה, דלאלו שאינם עוסקים בתורה בימות החול, ניתן השבת בעיקר לדברי תורה, ואפי' לת"ח היגיעים בתורה בכל ימות השבוע, לא ירבו ביטול תורה יותר מדאי. ומי שלא מתענג בסיפור שמועות אסור לו לספר כדי שחבירו יתענג, ואם הוא מתענג כמה שהם מתענגים אפשר שיש להקל. ואסור לספר בשבת דבר שהוא מצטער בו. (ס"א).

חשבונות בשבת - אסור לחשב בשבת כמה הוא חייב על המלאכה שכבר עשו הפועלים, אם עדיין לא שילם שכרם, ואפי' נתברר לו שאינו חייב כלום אסור כיון שמתחילה היה צריך לחשבון, אבל אם כבר שילם שכרם, או שידוע שלא מגיע להם כלום מותר, ואם יש בחשבונות צורך לחבירו ומחשב לצורכו אסור. ואם מחשב כמה סאין תבואה היה בשנה פלונית, כמה דינרים הוצאנו בחתונת בנו, וכדו', מותר, אך אין שיחה בטילה ראויה ליראי חטא ואפי' בחול, דהוי כמושב לצים ומבטל בהם לימודו. (ס"ו).

דיבור בדרך רמז - מותר לומר לחבירו או לנכרי הנראה בעיניך שתוכל לעמוד עימי לערב, אע"פ שמבין מזה שהוא רוצה לשכרו, דרמז הוי כהרהור, אך לא יאמר לו היה נכון עימי לערב, דזה דיבור ממש, ורמז לצורך שבת עצמה. אסור. (ס"ו).

אמירה בדבר המותר בשבת באופנים מסוימים - אע"פ שדבר שאסור לעשותו בשבת אסור לומר שיעשהו למחר, מותר לומר לחבירו או לנכרי שהוא הולך לכרך פלוני למחר, או לומר לחבירו שילך עימו לשם, כיון שהיום יכול לילך ע"י בורגנים המרוחקים זה מזה פחות משבעים אמה וד' טפחים, (ולא עצם ההליכה אסורה), אבל לומר שירכב או יסע בקרון אסור, וכן מותר להחשיך על התחום כדי להביא מוחץ לתחום דבר שאינו מוקצה. וכן כל דבר שיש צד התר לעשותו היום, מותר לומר לעשותו למחר, כגון לומר שיביא מחר מוחץ לתחום פירות שנתלשו לפני שבת, כיון שאם היו מחיצות היה מותר להביאם בשבת, ולומר להביא בשבת אסור אפי' בנכרי, ואם הביאם אסור להשתמש בהם. אבל בדבר שאין צד התר לעשותו בשבת, אפי' איסורו מדרבנן, אסור לומר שיעשה דבר זה בשבת אף כשמדבר בינו לבין עצמו, או לומר לחבירו לעשותו, ולכן אסור לומר לחבירו שיביא לו למחר פירות מוקצים, אפי' אם הם בתוך התחום, אמנם אם לא מייחד לו פירות אלה, אף שידוע שכונתו לפירות המוקצים, מקרי רק הרהור ושרי, וכן אסור להחשיך בסוף התחום כדי להביא פירות מוקצים, אבל להחשיך בסוף התחום כדי למהר לילך שם לשומרם מותר, אפי' אם הם מחוברים, כיון שהשמירה עצמה מותרת בשבת, והיציאה מותרת ע"י בורגנים, ואם לא נתכונן אלא לשומרם יכול אף להביאם, אפילו אם הם מחוברים וצריך לתולשם מבערב. ולהחשיך בתוך התחום לתלוש פירות ועשבים מגינתו מותר, דלא מינכרא מילתא למה הוא מחשיך, אבל אם עומד אצל הגינה אסור, דמינכרא מילתא. ומותר לומר לחבירו שמור לי פירות שבתחומך ואני אשמור לך פירות שבתחומי, ואפי' בשבת, ולא הוי כשוכרו. (סעיפים ח' ט' י').

שאלה והלואה בשבת - השואל דבר מחבירו לא יאמר לו הלוני, דמשמע לזמן מרובה דסתם הלואה ל' יום, ויש לחוש שמא יכתוב, ואפי' אם מתנה עימו שההלואה היא לזמן מועט אסור, ואפי' בספרים שזה דבר מצוה, אלא יאמר לו השאילני, והפמ"ג מסתפק אם מותר לומר לו השאילני לזמן מרובה, ובמקום שסתם הלואה רשאי לתבוע לאלתר יכול לומר הלוני (מ"א), אך אין דין זה ברור, ובלשון לע"ז שאין חילוק בין הלוני להשאילני צריך שיאמר תן לי, ומותר לומר ואחזור ואתן לך. ואם המלוה אינו מאמינו יניח אצלו משכון, אם לזה דבר שהוא צורך שבת כיון ושמון, ולא יאמר לו הילך משכון משום עובדין דחול. והחזרת

ממלא אושר בכבוד (ח"ת)
אושר בכבוד
חושבים עתיד כהלכה
בעידודם ובביטחונם של מרן ורבנן גדולי ישראל שליט"א
לקבלת שטר זכרון דברים המהודר ללא חשש ריבית:
info@osher-b.org
להצטרפות: 073-3678617 | office@osher-b.org

הלואה בשבת אסורה גזירה שמוא ימחוק, והתוס' כתבו שאם אומר בלשון חזרה ולא בלשון פריעה מותר, והיינו בדבר מאכל וצורך שבת, אבל בלאו הכי אסור בכל לשון. (סי"א).

שאלה מן השד - מה שאסור בחול מפני שזה כישוף או מפני הסכנה, אסור גם בשבת, ומה שמותר בחול מותר גם בשבת, ובמ"א וש"א הסכימו שדווקא לצורך רפואה מותר.

איסור "ממצוא חפצך", ומלאכה ע"י נכרי

מה אסור לעשות בשבת לצורך גבית חוב - אסור לעכב נכרי בשבת בשביל חוב, אבל מותר לומר לשופט בחול מדוע לא עיכתב אותו בשבת, כדי שהשופט יעכבנו בשבת הבאה. והב"ח כתב שאם אנס חייב לו כסף ובשבת נודע לו שהוא הולך מן העיר ואפשר שלא יחזור, מותר לכת לקבול עליו אצל השר, דבמקום פסידא לא גזרו. ואם נכרי תפוס אצל השופט בשביל חוב של יהודי, מותר לומר לשופט שיקבל ערבות מנכרי ויניח את התפוס, אבל לא יאמר לו שיכתוב בערכאות. ואם נכרי חייב כסף לישראל והישראל ירא שהנכרי יסע בשבת, מותר להתראות אליו כדי שיתן בשבילו לנכרי חבירו. ואסור לעכב נכסי ראובן ביד שמעון בשבת. (מ"ב סק"א).

שכירת פועלים ואמירה לנכרי - אסור לשכור פועלים בשבת, וכן אסור לומר לנכרי לשכור לו פועלים, אפי' אינו אומר לפועלים כמה יקבלו ולא גומר את המקח, ואע"פ שהישראל צריך לאותה מלאכה אחרי שבת אסור, ואפי' אומר לו שישכור פועלים אחרי שבת אסור, דכל דבר שאסור לישראל לעשותו בשבת אסור לומר לנכרי לעשותו, (אמנם דבר שהוא מנהג וחומרא בעלמא מותר לומר לנכרי לעשותו), ואפי' לומר לפני שבת שיעשה בשבת אסור, ואפי' קצץ שיעשה לו מלאכה אסור ליהד עברה ליום השבת, אבל מותר לומר לו אחרי שבת למה לא עשית פעול פלוני בשבת, אע"פ שמביין שהוא רוצה שיעשה כך בשבת הבאה, כיון שזה בדרך רמז, (והישראל לא יהנה מהמלאכה בשבת עצמה, שזה אסור אפי' כשהנכרי עשה מעצמו, או דאיירי כגון שכבר יש נר והנכרי מוסיף עוד נר), ובשבת עצמה אסור גם לרמוז. והחת"ס מתיר לומר לנכרי בחול שיאמר לפועלים לעשות לו מלאכה בשבת, וזה חידוש, ומדברי הרשב"א שהביא הב"י מוכח להיפך. (ס"ב).

נתינת מעות לנכרי כדי שיקנה לו בשבת - אסור לתת לנכרי מעות כדי שיקנה עבורו דבר בשבת, ואפי' לתת בתחילת השבוע אסור אם אומר לו שיקנה בשבת, ואפי' קציצה לא מועילה בזה, והפמ"ג מסתפק לאסור אף בלא נתינת מעות, אבל מותר לומר לנכרי שיקנה לעצמו ואם יצטרך יקנה ממנו אחרי שבת, ובב"ח ובא"ר מצדדים שאפי' אם מבטיחו שיקנה ממנו, מותר. ואם לא אומר לנכרי שיקנה בשבת, מותר היכא שקצץ לו שכר על זה, וכן מותר באופן זה לתת לו בגדים למכור, ואם היה יכול לקנות או למכור מבעוד יום מותר אפי' בלא קצץ, (וכתב הט"ז שבשבת עצמה אסור להנות ממה שהנכרי קנה, אבל הא"ר והתו"ש חולקים עליו). אמנם אם יום השוק הוא בשבת הוי כאומר לו לקנות או למכור בשבת ואסור, ואם מצוי קצת גם בשאר ימים איש אסור אלא כשמזכיר לו שבת בפירוש, וכן אם אומר לו הישראל שהוא הולך לדרכו אחרי שבת אסור. וכתב בספר חסידים שלא יזור אדם במקום שיום השוק בו הוא בשבת, דא"א שלא יחטא, ואם השוק אינו בשכונתו מותר. (ג' ד').

לקיחת סחורה בשבת ע"י נכרי - אסור שנכרי יקח סחורה מבית הישראל בשבת, אם שכרו לפני שבת ולא קצץ לו שיקחנה בשבת, ובסחורה של ישראל אפי' ייחד לו מקום והניח שם את הסחורה אסור, וקונסים את הישראל לפי עשרו בממון, או במלקות אתו, ואם נאמר לו שישלם וסבר שמוותר אין עונשים אותו, ונאמן לומר שווג הייתי. אבל אם הנכרי לקח את הסחורה לפני שבת, אע"פ שבשבת מפליג מחוץ לתחום מותר, כיון שקצץ לו שכר ואדעתא דנפשיה קעביד. (ס"ד).

אמירה לנכרי בדבר האסור מדרבנן - מותר לומר לנכרי לעשות בשבת מלאכה שאסורה מדרבנן, לצורך מקצת חולי (דבחולי כל הגוף או סכנת אבר י"א שאף לישראל מותר לעשות מלאכה דרבנן), או לצורך מצוה, כגון לומר לנכרי לעלות באילן להביא שופר, או לומר לנכרי להביא מים דרך חצר שלא עירבו או דרך כרמלית לרחוץ בו את המצטער, ויש אוסרים וסוברים שדווקא לצורך מילה מותר, והלכה כדעה ראשונה, (ועיין בסימן רע"ו שיש מקילים אפי' במלאכה דאורייתא ע"י נכרי לצורך מצוה, אך העיקר כהאוסרים, ורק לענין מילה מצדד המ"א לסמוך על דעה זו), ואמירה לנכרי באיסור דרבנן במקום צורך הרבה, השו"ע הביא שגם זה מותר,

והמ"א מסיק דדווקא במקום הפסד גדול מותר, ובא"ר מפקפק אפי' באופן זה. ולענין לומר לנכרי שיאמר לנכרי אחר, הא"ר כתב שגם זה נחשב אמירה לנכרי ואסור, והחוות יאיר מצדד להקל בזה, וכ"ש בדבר שאינו אלא שבות, ובספר החיים כתב שבמקום הפסד גדול יש לסמוך על המקילים, אך אסור להנות מהמלאכה בשבת עצמה. (ס"ה).

אין מדמים מילתא למילתא בהתר דברים האסורים מדרבנן בשבת, ואין להתיר אלא מה שהתירו חכמים, (שהרי אמירה לנכרי במלאכה דאורייתא אסורה לצורך מילה, ובלוקח בית בא"י מותר). (סקכ"א).

הצלת סחורה הנפסדת בשבת - מותר לקרוא לנכרי לראות סחורה הנפסדת בשבת ע"י גשמים וכדו', אע"פ שיודע בודאות שהנכרי יציל את הממון ע"י מלאכה דאורייתא, (דחוששים שאם לא נתיר לו יעשה מלאכה דאורייתא מתוך שהוא בהול על ממונו), וכן מותר לומר לו כל המציל אינו מפסיד, אך אסור לומר לו בלשון נוכח אם תציל לא תפסיד, וי"א שלא הותרה אמירת כל המציל אינו מפסיד אלא בדליקה, ולקרוא לנכרי בלי לומר, או לומר לו לעשות מלאכות דרבנן (כגון טלטול מוקצה, או הוצאה מרה"י לכרמלית), מותר לכ"וע אם יש בזה הפסד גדול.

הנאה ממלאכה בעשה נכרי בשבת - ישראל שאמר לנכרי לעשות בשבילו מלאכה בשבת, אסור להנות מהמלאכה עד מוצאי שבת בכדי שיעשה, ואם ידעו רבים שנעשה בשביל ישראל אסור לעולם, אפי' אם הנכרי עשה זאת מעצמו. (ס"כ).

אמירה לנכרי שיעשה מלאכה לצורך עצמו - אסור לומר לנכרי בשבת שיעשה מלאכה לצורך עצמו, אם המלאכה היא בדבר שהוא אסור לישראל, (ובא"ר הוכיח מוסי' הורא"ש שגם בערב שבת אסור לומר לו לעשות מלאכה בשבת ככהאי גוונא), אבל בשל נכרי מותר, ומותר לתת לנכרי נבילה בחול לבשל ולאכול, שהרי מותר לתת בעצמו לפיו של הנכרי. ואסור לתת לנכרי בשר בחלב בחול ולומר לו שיבשל, דאמירה לנכרי שבות, והפמ"ג מצדד שגם לתת לו בשר ולומר לו שיבשל דווקא בכלי חלבי אסור. (סכ"א).

איסורים דרבנן בבין השמשות - כל שבות דרבנן מותר בבין השמשות לצורך מצוה, כגון לומר לנכרי להדליק נר, או אם היה טרוד והוצרך לעשר בבין השמשות. (סכ"ב).

רמיזה לנכרי - כל דבר שאסור לומר לנכרי לעשותו בשבת אסור גם לרמוז לו לעשותו, בין שרומז ע"י תנועות, בין שרומז ע"י בקשה אחרת, אבל רמיזה בלא ציווי, כגון שאומר לו שהנר אינו מאיר יפה והנכרי מתקנו, מותר, ואין בזה איסור הנאה ממלאכת נכרי בשבת, כיון שגם קודם היה יכול לקרות ע"י הדחק לאור הנר. ורמיזה בשבת לעשות מלאכה אחר השבת מותרת. (סכ"ב).

מתי נחשב שהנכרי עושה לדעת עצמו - נכרי המביא תבואה בשבת לישראל, והישראל נותן לו מפתח אוצרו והנכרי מכניס לשם את התבואה, ומודדים ומונים, יש מי שמתיר בזה, משום שעד המדידה והחשבון הנכרי עוסק בשלו. וכן נכרי העושה גבינות בשבת, אע"פ שהישראל עומד בעת החליבה והעשיה חודש או חודשיים, כדי שיוכל אח"כ לקנותם ממנו, והנכרי עושה כדי למוכרם לישראל, מותר, כיון שבשעת העשיה עשה לעצמו. ואפי' אם הנכרי עושה את הגבינות דווקא בשבת, אם הישראל מקבלם בחובו ואם לא יקבלם יפסיד, מותר. ונכרי שהביא חפציו לבית הישראל בשבת, מותר לישראל לומר לו להזיזם לאיזה מקום שירצה, אפי' אם הם אסורים בטלטול. אבל דבר של ישראל שהוא מוקצה, אסור לומר לנכרי לפנותו, דלא הותר שבות דשבות אלא לצורך מצוה או צורך גדול. (סכ"ב).

איזה דברים אסור לקרוא בשבת

שטרי הדיוטות והיינו שטרי חובות וחשבונות, אסור לקרותם או לעיין בהם אף בלא קריאה, י"א משום ממצוא חפצך, וי"א גזירה שמוא ימחוק. (ס"ג). ויש דברים שאסרו חכמים גזירה שמוא יקרא בשטרי הדיוטות, וכדלהלן.

קבלת וקריאת איגרת - אם יודע שכתוב בה שאלת שלום אסור לקרות בה גזירה אטו שטרי הדיוטות, ואם אינו יודע מה כתוב בה מותר, דשמוא יש בה דבר שהוא צורך הגוף, אך לא יקרא בפיו אלא רק עיין, ואם הובאה בשבילו ממוץ לתתום בשבת, דעת השו"ע שטוב להזהר שלא ליגע בה משום מוקצה, אלא הנכרי יפתחנה והוא יעיין בה, והאחרונים הסכימו שאין בזה משום מוקצה כלל (דאף שמי שהובא בשבילו אסור להנות מזה, מ"מ הרי לאחרים מותר), ואין להחמיר בזה, אמנם על הקריאה

והעיון נכון מאד להחמיר מי שהובאה בשבילו, אם לא לצורך גדול. ואם מקפיד להשתמש באגרת כדרך הסוחרים המניחים אותה במקום המוצנע הרי זה מוקצה ואסור בטלטול. וכתבו האחרונים שנהגו שלא לקבל איגרת מיד הנכרי בשבת, שמוא יקבלנה לפני שיעמוד לפוש ונמצא שהישראל עשה הנחה ועי"ז גמר המלאכה, אלא אומרים לו שיניחנה ע"ג קרקע או שולחן, ואם האיגרת חתומה יאמר לנכרי שאינו יכול לקרותה והנכרי יבין לפתות, אך לא יאמר בהדיא שיתפתחנה כי אם לצורך גדול. (ס"ז).

קריאת רשימה של אורחים ומאכלים - מי שזימן אורחים ורשם כמה זימן ומה הכין להם, אסור לקרות רשימה זו בשבת, (גזירה שמוא ימחוק, וגזירה שמוא יקרא שטרי הדיוטות), ואפי' לעיין בלי קריאה אסור, ואם השמש קורא יש מחמירים, ובסעודת מצוה יש להקל שהשמש יקרא, אבל בעה"ב אסור גם בזה, וכ"ש שמוא שהשמש יכריז כרוז בביהמ"ד מתוך הכתב בשבת, ובשערי תשובה מיישב המנהג שהשמש יקרא אף בסעודת הרשות. והכנסת הגדולה אסר לש"ץ לקרוא מתוך הכתב רשימת המתים שמתו באותה שנה כדי לעשות להם השכבות, ובספר שערי אפרים מצדד קצת להקל. (ס"ב).

איזה סוג כתיבה מותר לקרוא - אפי' דבר שכתוב במקום גבוה הרבה שאינו מגיע שם למחוק אסור לקרוא, אבל חקיקה שוקעת בכותל מותר לקרוא, וחקיקה בטבלא ופנקס אסור לקרוא, וחקיקה בולטת אסור לקרוא אף במקום גבוה בכותל. (ס"ב).

פתקאות ששולחים הקונים שכתוב בהם מערב שבת היין והשיכר שלוקחים, שלא כדין הוא, שהרי אסור לקרותם בשבת, ואם כתוב בהם רק סימנים מותר. (סק"ג).

כתב שתחת הצורה - אסור לקרוא בשבת בכותל או בויולן כתב שתחת צורות של חיות משונות, או כתב שתחת דיוקנאות של בני אדם ומעשיהם, כגון מלחמות דוד וגלית, וכותבים את שם האדם או החיה. (סט"ו).

קריאת סיפורים וכדו' - אסור לקרוא בשבת מליצות ומשלים של חולין או ספרי מלחמות, ואף בחול אסור משום מושב לצים, ועובר משום "אל תפנו אל האילים", ואסור להסתכל בדיוקא העשויה לשם עבודת כוכבים, ויש מחמירים גם בעשויה לנוי, אמנם דווקא הסתכלות אסורה אבל ראייה שרי, וכ"ש שההולך לטרטיאות וקרקסיאות וכדו' שאסור, וגם בפורים אין מותר אלא השחוק שעושים זכר לאחשורוש, והכתוב צווח ואומר "אל תשמה ישראל אל גיל בעמים", וגם יש בזה משום מגרה יצר הרע בנפשיה, וכן הקורא בדברי חשק עובר גם על מגרה יצר הרע, והמעתיק והמדפיס והמוכר הם מחטיאים את הרבים, וגדול המחטיאו יותר מההורגו, ואין מספיקים בידם לעשות תשובה, ומזונותיהם מתמעטים ויסורים באים עליהם ונופלים לגיהנום. וכתב הרמ"א ששיחות חולין וסיפורי מלחמות אסורים דווקא בכתובים בלשון לע"ז, אבל בכתובים בלשון הקודש מותר, אבל האגודה והט"ז והב"ח והרבה אחרונים אוסרים, וכן דעת הגר"א. ונ"מ בזה גם לאגרת שלום הכתובה בלשון הקודש, אך דברי חשק או שטרי חובות וחשבונות אסור לכ"וע אף בכתובים בלשון הקודש, וכל שאסור לקרותו אסור גם טלטלו. וגט מותר לקרותו אפי' כתוב בלשון לעז. וקריאת עיתונים אף שבשבות יעקב מיקל בזה, הרבה אחרונים אוסרים מפני שיש בהם ידיעה מענייני משא ומתן. (סט"ז).

לימוד בשבת - אסור ללמוד בשבת שום דבר חוץ מדברי תורה, ואפי' ספרי חכמה אסור, ויש מי שמתיר, (ולדבריו מותר ללמוד חכמה גם מכלי כמו מספר, כגון מכלי של החוזים בכוכבים), ונוהגים להקל, אך ראוי לירא שמים להחמיר בזה. (ס"ז).

סימן ש"ח

הלכות מוקצה

מוקצה היינו דבר שהוקצה מלהשתמש בו בשבת, וחכמים אסרו לטלטל דבר זה, וטעמי האיסור יבוארו להלן. ובענין מתו נגזרה גזירת מוקצה הביאו האחרונים שבשבת ל:
מבואר שבזמן מיתת דוד המלך היה אסור לטלטל מת אם לא ע"י נכר או תינוק, ובשבת קכ"ג:
איתא שבזמן נחמיה בן חכליה גזרו חכמים איסור מוקצה על כלים, (והאחרונים מבארים מה ההבדל בין תקנה זו לאיסור טלטול מת שהיה קודם).
עוד אסור לטלטל דבר שהיה בזמן כניסת השבת בסיס לדבר האסור בטלטול, וכן דבר שגולל בשבת אסור בטלטול. ויש כמה סוגים של מוקצה, ויש ביניהם חילוקי דינים. ובסימן זה יבוארו פרטי איסור מוקצה בכל אחד מהסוגים של המוקצה.

בסימן ש"ט יבואר באיזה אופן מותר לטלטל מוקצה ע"י שהוא מטלטל דבר אחר, ודיני בסיס לדבר האסור, ובסימן ש"י יבואר דיני מוקצה מחמת מיאוס, ומתי אוכל נעשה מוקצה, ועוד מדיני טלטול ע"י דבר אחר ובסיס לדבר האסור, ובסימן ש"א יבואר באיזה אופן מותר לטלטל מת בשבת, ודיני טלטול מן הצד, ובסימן ש"ב יבואר במה מותר לקנח בשבת ואין בזה איסור מוקצה או איסורים אחרים.

טעם איסור מוקצה - חכמים גדרו לאסור טלטול מוקצה בשבת, ונאמרו בזה כמה טעמים: א' אם הנביאים הזהירו שההליכה והדיבור לא יהיו כדרך שעושה בחול, כ"ש שלא יהיה לטטול שבת כטלטול חול, שע"ז האדם לא ישובת, ובטל טעם האמור בתורה "למען ינוח". ב' שאם יטלטל כלים שמלאכתם לאיסור עלול להכשל במלאכה. ג' כדי שגם אלו שכל השבוע אינם עוסקים במלאכה, תהיה להם בשבת שביתה הניכרת. ד' כדי שלא יכשל בהוצאה.

סוגי המוקצה ודינם

מוקצה מחמת חסרון כיס - כלי שאדם מקפיד עליו שלא יפגם או יתקלקל, ומחמת זה הוא מקפיד שלא לטלטלו, ולא לעשות בו תשמיש אחר, ומוקצה אותו מדעתו ומייחד לו מקום, כגון סכין של שחיטה או של מילה או של צרענים או של סופרים (לתיקון הקולמוס), או מגיירה שמנסרים בה קורות (ומגיירה קטנה משמע בגמ' שגם היא בכלל, וברמב"ם משמע שהיא רק כלי שמלאכתו לאיסור), ואיזמל של ספרים, וקורנס של בשמים שמקפידים שלא יתלכלך, או כלים העומדים לסחורה שהוא מקפיד עליהם שלא לטלטלם כדי שלא יתקלקלו, (דאם אינו מקפיד אף שהם מיוחדים לסחורה ונתנם באוצר מותר), או נייר חלק שעומד לכתיבה, וסיכי זיירי ומזוזרי של אורגים, ויחד של מחרשיה, וכל כהאי גוונא, אסור לטלטלם בשבת, אפי' לצורך מקומם או גופם. וסכין שהוא מוקצה אסור לטלטלו גם כשהניחו יחד עם שאר סכינים, אבל נדן עם הסכינים מותר לטלטלו אף כשסכין זה בתוכו, כיון דהוי בסיס לאיסור והתר, ומותר לנער את הסכין מתוך הנדן, ואם הסכין הזה חשוב יותר מאחרים אסור לטלטל הנדן כלל. (ס"א).

כלי שמלאכתו לאיסור והיינו שהוא מיוחד לדבר שאסור לעשותו בשבת, ואפי' רק רוב מלאכתו לאיסור ואפי' איסורו הוא רק מדרבנן, מותר לטלטלו לצורך גופו אם אין לו כלי התר אחר, או לצורך מקומו שצריך להשתמש במקום שהכלי נמצא, אבל לצורך שמירת החפץ שלא יזק מהחמה או שלא ישבר או יגנב אסור לטלטלו, וע"ז נכרי י"ל דשרי בכל זה, ואם כוונתו גם לתשמיש מותר לטלטלו אפי' אם עיקר כוונתו היא כדי לשומרו. (ס"ג). ואם מניח בתוך הכלי דבר התר כגון ככר או תינוק, הרא"ש ומת, אבל הרבה ראשונים אוסרים, ומ"מ כתב הגר"ז שבמקום הפסד מרובה יש להקיא, אמנם אם מניח בכלי דבר המיוחד לו, כגון קצת תבשיל בקדיירה, לכו"ע מותר לטלטל את הכלי אגב המאכל. (ס"ה). וכלי המועיד להתר ולאיסור, אלא שלאיסור משתמשים בו יותר, ולא נעשה עיקרו למלאכת איסור, לכאוי נראה דדינו ככלי שמלאכתו להתר, וצ"ע.

כלי שמלאכתו להתר או שמלאכתו לאיסור ולהתר, מותר לטלטלו אפי' לצורך שמירת הכלי, אבל אם אינו צריך לו כלל (אפי' בהמשך היום), אסור לטלטלו שלא לצורך.

ספרים שמותר לקרות בהם מותר לטלטלם אף שלא לצורך. ומגילה השע"ת אוסר, והפמ"ג מצדד כהא"ר להתיר.

אוכלין מותר לטלטלם אף שלא לצורך כלל.

כוסות וקערות וסכין שע"ג השלחן שהם תדירים בתשמיש, מותר לטלטלם אפי' שלא לצורך כלל, ויש מחמירים אפי' בכלים אלו.

מוקצה מחמת גופו - דבר שאינו כלי כגון צרותו או אבנים אסור לטלטלו אפי' אם הוא ראוי לכסות כלי, ואסור בטלטול אפי' לצורך גופו או מקומו, וכן הדין בטבל, וחתוכת עץ ג"כ אסור להשתמש בה אפי' לצורך גופה, אא"כ עשה בה איזה תיקון להוכיח שעומד להשתמש בה, או שייחדה לעולם לשימוש מסוים. (ס"ז).

כמה כללים בטלטול מוקצה

המשך טלטול - כלי שמלאכתו לאיסור שנטלו לצורך גופו או מקומו, מותר להניחו באיזה מקום שירצה כיון שהוא כבר בידו, וכתב המ"א דה"ה בנטל בשוגג שלא לצורך גופו או מקומו, רשאי לטלטלו יותר, ולדעתו אפי' במוקצה מחמת חסרון כיס מותר, (וכתבו האחרונים שבמוקצה מחמת גופו כעצים ואבנים לא שייך היתר זה), והגר"א מתיר רק כשהתחיל לטלטל ברשות, וכן משמע בר"ן בביצה. (סקי"ג).

מיגו דאתקצאי - דבר שהיה מוקצה בבין השמשות, או שהיה מונח עליו דבר איסור כל בין השמשות, נעשה מוקצה לכל השבת, ולכן נר שדלק בבין השמשות אין לטלטלו אחר שכבה אף לצורך גופו או מקומו, (כיון שבין השמשות היה אסור אף לצורך גופו או מקומו), אבל כלי שמלאכתו לאיסור מותר לטלטלו בשבת לצורך גופו או מקומו אף אם עשה בו מלאכה בביה"ש.

טלטול בגופו - מותר לטלטל מוקצה בגופו אפי' לצורך דבר המוקצה, ולפי זה מותר לדחוף מוקצה ברגליו כדי שלא יבוא להפסד.

נגיעה במוקצה - מוקצה אינו אסור אלא בטלטול, אבל נגיעה שאינה מנענעת את המוקצה אפי' מקצתו, מותרת, ולכן מותר לגעת בתנור אפי' הוא תנור המיטלטל, ואפי' בשעה שדולקת בו האש מותר. וכתב המ"א שאסור לגעת במוקצה לצורך המוקצה, והגר"א והדרכ החיים מתירים.

טלטול מן הצד מותר לצורך דבר המותר, ולכן מותר לקחת דבר התר המונח על דבר מוקצה, אפי' אם ע"ז המוקצה יתנדנד. וכן מותר לטלטל מוקצה ע"י ניפוח.

דיני טלטול בחפצים שונים

כלי גדול וכבד מאד לא נתבטל ממנו שם כלי מחמת גדלו או כבדו, אפי' אם צריך כמה בני אדם כדי לשאתו, וכן אבן או קורה אם יש להם שם כלי והיינו שהם מיוחדים לתשמיש מותר לטלטלם, ובכלי מותר אפי' אם אינו רגיל לטלטלו בימות החול, אמנם אם בימות החול הוא נזהר מלהזיזו כדי שלא יפסד או יתקלקל, א"כ הוי מוקצה מחמת חסרון כיס, אפי' היכא דאינו פס"ד שיתקלקל ע"י הטלטול.

קדיה שמלאכתה בבישול, ורק לפעמים משתמשים בה למים ופירות, היא בכלל כלי שמלאכתו לאיסור, אא"כ יש בה מהתבשיל, ואם פיננה מהתבשיל והיא בבית, מותר לסלקה לחוץ, דהוי כגרף של רעי.

תפילין - לדעת הרמ"א מותר לטלטלם אף לצורך שמירתם כדין כלי שמלאכתו להתר, והט"ז והמ"א סוברים שדינם ככלי שמלאכתו לאיסור, ובשעת הדחק יש להקל כדעה ראשונה.

שופר מותר לטלטלו רק לצורך גופו או מקומו.

לולב אסור לטלטלו אף לצורך גופו או מקומו.

שברי כלים אם הם ראויים לאיזה מלאכה מותר לטלטלם, אפי' אם נשברו בשבת, ואפי' מחמה לצל מותר, והפמ"ג מצדד שגם כלים שמלאכתן לאיסור שנשברו, מותר לטלטלם לצורך גופם או מקומם, אם הם ראויים לאיזה מלאכה, וכגון שהשבר כלי ראוי לכסות בו, וזאז מותר אפי' במקום שאין מצויים כלים לכסות בהם דהיינו ברה"ר ובכרמלית, (אמנם אם זרקק לאשפה או להרוחב (ואפשר דה"ה אחורי הדלת) מבעוד יום אסור לטלטלה אפי' אם היא ראויה למעין המלאכה הראשונה, ואם זרקקה בשבת מותר אפי' אם נשברה מבעוד יום, ואם מצאה באשפה ואינו יודע מתי נזרקה אפשר שיש להקל, ואם מצאה ברה"ר או בכרמלית בודאי יש להקל), ואם אינם ראויים לשום מלאכה אסור לטלטלם אפי' לצורך גופם או מקומם, ואם הם ראויים למלאכה שאינה מעין המלאכה הראשונה, המ"א אוסר משום נולד, והרבה אחרונים מתירים, אך נכרי שעשה כלי בשבת אסור משום נולד לכ"ע. ואם יש חשש שיזיקו, כגון כלי זכוכית שנשברו על השלחן או במקום שהולכים בבית או ברחוב, מותר לפנות את השברים כדי שלא ינזקו בהם, אבל שברי חרס שאין מצוי בהם חזק כ"כ, אסור לפנותם ביד, אף שיבוא לשברם בלא כוונה כשזורס עליהם, אבל מותר לדחותם ברגליו. ושברי כלי מוקצה שראויים עכשיו לשימוש שאינו מוקצה, אם נשברו בשבת אסורים בטלטול, משום שהוקצו בבין השמשות.

נר ופתילה - שברי פתילה שאינם עומדים עוד להדלקה הרי הם כמוקצה מחמת גופו, אבל אם היא עומדת להדלקה דינה ככלי שמלאכתו לאיסור, וכן נר של שעוה או חלב, אפי' אם כבר דלק, כל עוד שעומד לשימוש דינו ככלי שמלאכתו לאיסור, ומותר לטלטלו לצורך גופו או מקומו, אבל כדי שלא יפסד או כדי שהנכרי ידליקו לעצמו אסור, ובספר מור וקציעה מחמיר שאפי' נר שלם לצורך מקומו אסור לטלטלו, כיון שאין עליו שם כלי.

דין מוקצה ובונה בדלתות - דלת של כלי שאינו מוקצה, מותר לטלטלה אפי' מחמה לצל, אפי' אם נתפרקה מהכלי לפני שבת, כיון שהיא ראויה להתחבר לכלי, אע"פ שאינה ראויה לתשמיש אחר. אמנם דלת או חלון של בית אסורים בטלטול בין נתפרקו בחול בין בשבת, אע"פ שראויים לאיזה תשמיש, וכן הדין בדלתות של לול של תרנגולים. ודלת של שידה תיבה

ומגדל מותר ליטלה מהם, דאין בנין וסתירה בכלים, אבל אסור להחזירה גזירה שמא יתקע (ויעבור משום מכה בפטיש, י"א שגם בכלים שייך בונה היכא שעושה ע"י תקיעה, דהוא מעשה אומן), ובנין המחובר לקרקע אסור משום בונה וסותר בין ליטול בין להחזיר, ואפי' ע"י נכרי אסור משום שבות, ודלת של דבר שהיה כלי וחיבר אותו לקרקע, לדעת התנ"ש דינה כמו כסויי כלים המחוברים לקרקע בטיט, וכדלהלן, אבל הפמ"ג אוסר אפי' ביש להם בית אחיזה, כיון שיש לדלת ציר.

דין מוקצה ובונה בכסויים - כסוי בור או דות אם אין להם בית אחיזה אסור ליטלם מהבור או הדות או לכסותם בהם, אף היכא שעשה בהם תיקון המוכיח שכוונתו לכסות בהם או שייחדם לכל לעולם, דהוי כבונה, ואפילו בטלטול בעלמא אסורים, אבל אם יש להם בית אחיזה מותר אפילו ליטלם או לכסות בהם, וכן הדין בכסויי חבית הקבורות בקרקע לגמרי. אבל כסויי כלים אף אם הכלי מחובר מלמטה בטיט לקרקע אין בזה משום בונה, ואם עשה בהם תיקון המוכיח שכוונתו לכסות בהם או שיחדם לכך מערב שבת, או שהשתמש בהם מבעוד יום, מותר ליטלם אפי' אם אין להם בית אחיזה, ואם יש להם בית אחיזה לדעת הגר"א א"צ תיקון או ייחוד, והא"ר מקשה על זה.

מחט תפירה דינה ככלי שמלאכתו לאיסור ומותר לטלטלה לצורך גופה, כגון להוציא על ידה קוץ (ולדעת המ"א יזהר שלא יעשה באופן שיהיה פסיק רישא שיצא דם, והחמד משה מתיי, וכן משמע בסה"ת), או לחבר בה מלבושים בעת הדחק (אך אסור לצאת כך במקום שאין עירוב), וכן מותר לטלטלה לצורך מקומו. ואם ניטל חודה או החור שלה אסור לטלטלה, אא"כ יחדה מבעוד יום לאיזה תשמיש דאז דינה ככלי שמלאכתו להתר, וכן אם היא נמצאת במקום שיכולים להנזק ממנה מותר לטלטלה. ומחט חדשה שלא ניקבה מותר לטלטלה, כיון שיתכן שישאירה כך ככלי לנטילת קוץ, ואם אין לה חוד יש להסתפק אם מותר.

שיירי מחצלאות בין שנפרדו מהמחצלת לפני שבת בין שנפרדו בשבת מותר לטלטלם אפי' אם אין בהם ג' על ג' ואפי' מחמה לצל, כיון שהם ראויים לכסות בהם טינופא, ואם זרקם לאשפה מבעוד יום אסור, אך אם המחצלת שלימה מותר, דבטלה דעתו אצל כל אדם.

שיירי מטלניות או בגדים שבלו אם יש בהם ג' אצבעות על ג' אצבעות מותר לעניימ לטלטלם, אא"כ זרקם לאשפה, ולעשירים מותר רק אם יש בהם ג' טפחים, ואם הניחם בקופסא אפי' לעשירים מותר בג' אצבעות, ואם יש בהם ג' טפחים אפשר דמותר אפי' זרקם לאשפה, ואם אין בהם ג' אצבעות אסורים בטלטול אפילו לצורך גופו או מקומו, ויש מתירים אפי' אם אין בהם ג' אצבעות ואפי' לעשירים, כיון שזה ראוי לקינוח, אמנם טליתות של מצוה שאין משתמשים בהם תשמיש מגונה לכו"ע צריך ג' על ג' אצבעות ורק לעניימ כנ"ל.

הוצאת מנעל מהדפוס - מותר לשמוט מנעל מהדפוס, כיון שהדפוס הוא כלי שמלאכתו לאיסור שמותר לטלטלו לצורך מקומו, ואפי' המנעל חדש שהוא מהודק ואינו יכול לשומטו בלא לטלטל את הדפוס מותר, (ויכין שנתבאר בסימן ש"ג שאסור לאשה לצאת מנענעל חדש אם לא ניסתה ללכת בו מאתמול, ואפי' בבית יש מחמירים, א"כ אפשר שצריך להזהר שלא תשטמנו מהדפוס, אא"כ צריכה להשתמש במנעל לדבר אחר). וכן מותר לשמוט את הדפוס מהמנעל בין בתקוע בחוזק בין ברפוי, והא"ר מפקפק בזה וכתב שברפוי טוב יותר שישמוט המנעל, ואם קשה לשמוט את המנעל אין להחמיר.

סנדל שרצועותיו קבועות מבחוץ ומבנים, אם נפסקה הרצועה הפנימית שבין שתי הרגלים מותר לטלטלו, דדרך לתקוע, אבל אם נפסקה הרצועה החיצונית, אם אינו ראוי ללבישה אסור לטלטלו, ואם הוא בכרמלית מותר לכרוך עליו גמי לח שהוא מאכל בהמה כדי לתקנו שלא יפול, (ובחוט או משיחה אסור, אך בעניבה מותר), אבל בחצר שאין חשש שיאבד אסור משום מוקצה, אך אם יש שם רבים זה גנאי ללכת בלי מנעל מותר מפני כבוד הבריות. ואין חילוק בדין זה בין נפסקה בשבת לנפסקה לפני שבת. ומנעלים שלנו הם ראויים ללבישה גם אם נפסקה רצועה, וממילא תורת כלי עליהם, אא"כ נפלה הסוליה שתחת הנעל.

חלוק התלוי ליבוש - חלוק שכבסו אותו ותלו אותו על קנה בערב שבת, אם היה החלוק טופח ע"מ להטפיח בבין השמשות נעשה החלוק מוקצה לכל השבת, ואם לא היה טופח ע"מ להטפיח, אם הקנה אינו מיוחד לשימוש מותר לשמוט את החלוק מהקנה באופן שלא יטלטל את הקנה, אבל את הקנה אסור לטלטל אע"פ שהשתמש בו מבעוד יום, ואם הקנה מיוחד לשימוש (כמו הרגילות לדידן) מותר לטלטל את הקנה,

ואם תלו את החלוק על כלי שמלאכתו לאיסור מותר ליטול את הכלי, כיון שהוא צריך למקום הכלי בשביל החלוק.

כירה שנשמט אחת מירכותיה או ספסל שנשמט אחד מרגליו, אסור לטלטלם, דחיישינן שמא יתקע, וכ"ש שבנשמטו שתיים שאסור שמא יתקע, ואסור להניח את הספסל על ספסל אחר כדי לישב עליו, אפי' נשמטה מבעוד יום, (ולשבת בלי לטלטל מותר), ואם יש חשש שהספסל יפול ויזיק מותר לטלטלו ולפנותו, ומימלא מותר אז לסומכו על ספסל אחר ולשבת עליו, אך יזהר שלא יטלטלנו בישיבתו. ואם ישב פעם אחת כך לפני שבת מותר הספסל בטלטול, ואך אסור להכניס את הרגל אפי' בצורה רפויה, שמא יתקע, ואם דרך הרגל להיות רפויה ממש מותר אף יין זה אינו ברוה, וברפוי ואינו רפוי אסור. ואם הרגל נשברה לגמרי ואינו יכול לתקועה או שהרגל אינה כאן מותר הספסל בטלטול.

לבנים שנשארו מהבנין כיון שהם ראויים לסמוך ולשבת עליהם והם עומדים לכך מותר לטלטלם אפי' מחמה לצל, ויש מחמייים שצריך לחשוב על כך מערב שבת, (ואם נשברו

ספרים חסידיים, כולל ספרים חסידיים וספרים חסידיים

תמצית ספרי חפץ חיים אהבת ישראל

פרטי איסור שנאת חינם – כתיב "לא תשנא את אחיך בלבבך" - מצות לא תעשה שלא לשנוא בלב אדם כשר מישראל ואפי' עמי הארץ, חוץ ממנינים והיינו הכופרים בתורת ד' ובהשגחתו, שעליהם כתיב "הלא משנאיך ד' אשנא". ואיסור זה אינו אלא בשנאה בלב, אבל המכה חבירו ומחרפו אינו עובר בלאו זה, וכשיטא איש לאיש לא ישטמנו בלב וישתוק, אלא מצוה לומר לו (בלשון רכה) למה עשית לי כך וכך, וימחה הדבר מליבו. ונוהג איסור זה בכל מקום ובכל זמן. ומצינו שאסרה תורה "לא תטור" והיינו שאף אם אינו נוקם, מ"מ כיון שגילה דעתו שיש בליבו שנאה עובר בלאו. עוד מצינו שמי שלא דיבר עם חבירו ג' ימים מחמת איבה נקרא שונא ופסול לדון אותו, ונמצא שאף אם אין נראית שנאה גמורה, מ"מ אין אינו רוצה לפגוש אותו, עובר בלאו זה.

גודל העוון ועונשו – הנה כל אבר שהאדם עושה בו מצוה שורה עליו רוח קדושה, וכל אבר שעושה בו בעירה שורה עליו רוח טומאה, וכיון שהשנאה עיקרה בלב שהוא אבר שהנשמה תליה בו, נמשך רוח טומאה על הלב וממנו על כל אברי האדם. וכן גורם עוון זה לעונשים גדולים בעולם הזה, וכדמצינו בעוון זה באה מריבה רבה לביתו של אדם, ואשתו מפלת נפלים, ובניו ונשותיו מתים כשהם קטנים, ושקולה שנאת חינם שקולה כנגד ג' עבירות חמורות, כדמצינו בעוון שנאת חינם גרם לחורבן בית שני, אף שהיו עוסקים בתורה וגמילות חסדים, ובית ראשון חרב מפני עבודה זרה גילוי עריות ושפיכות דמים. ואם שנאת חינם גרמה לחורבן הבית, כ"ש שיש בכוחו לגרום שלא יבנה, וא"כ אנו שמתפללים ומצפים לבנין בית המקדש, עלינו לתקן חטא זה, כדי שלא נשאר בגלות, שהרי זה הגורם העיקרי לאריכות הגלות, וכן כדי שלא נתבע על כבוד שמים שמתבזה ע"י הגלות, ויפעל בעצמו לאהוב כל אדם מישראל בין בגופו בין בממונו, ויחוס על כבודו וממונו כמו על כבודו וממונו שלו, ועל זה הוזהרו במצות "ואהבת לרעך כמוך", והבאת שלום בין אדם לחבירו הוא מהדברים שאדם אוכל פירותיהם בעולם הזה והקרן קיימת לו לעולם הבא.

למה עוון זה חמור כ"ב – א' מפני שאיסור זה שייך לעבור עליו כל רגע, וככל שהעוון מושרש יותר, יותר קשה לצאת מזה. ב' מפני שהוא גורם למחלוקת ולשון הרע ורכילות ואונאת דברים והלבנת פנים והוצאת שם רע, ולפעמים אף לרציחה ממש, וכל הצרות שבעולם תחילתם ועיקרם הם ע"י שנאת חינם.

איך להמנע מקנאה הגורמת לשנאת חינם – הנה הקנאה גורמת לשנאת חינם, והנה המקנא בעושר צריך לדעת שהקב"ה נתן עושר לאדם או מפני שהוא רחמן ויעזור בזה לנצרכים, ומאיךך לפעמים אדם הוא מלא חטאים, והקב"ה נתן לו עושר בתור שכר על המצוות, כדי לטורדו מהעולם הבא, וא"כ אדם שלא זכה לעושר בהכרח שלא היה מצותה עימו כראוי, וא"כ אין לו מה לקנא, ובעושר במקום שכר המצוות, הלא אמרו חז"ל יפה שעוה אחת של קורת רוח בעולם הבא מכל חיי העולם הזה. והמקנא באומן במעצרו יותר ממנו, עליו לזכור שאין אדם נוגע במה שמוכן לחבירו כמלווא נימא, ומה שמגיע לו ישיג בלי שום קושי וצער. והמקנא במי שמכובד יותר ממנו, עליו לזכור כי מי שאינו נכבד בעיני המקום אינו נכבד בעיני הבריות, ואם ירצה לבזותו הוא יתבזה בעצמו. והמקנא במעלות ובמידות טובות זה ודאי מן השמים ואינו אשם בזה, וודאי שאין לשנוא אותו מחמת כך.

הלבנים דינם כדין שברי כלים), ואם סידרם זה על זה גילה דעתו שהקצה אותם לבנין, ואסור לטלטלם אפי' לצורך גופם או מקומם, ולא מהני מחשבה לייחדם לשיבה.

קוץ המונח ברה"ר מותר לטלטלו פחות פחות מוד' אמות עד שיסלקנו לצדיד' רה"ר מקום שאין דורסים בו רבים, ובאנן שאין לה עוקצין חדין אסור לטלטלה. (ואם הקוץ היה מונח מערב שבת, משמע מהמ"א שאסור לסלקו, והא"ר מתיר. וקוץ גדול לדעת הריב"ש אסור לטלטלו כיון שקל להזהר ממנו, והמ"א מקשה עליו, והתו"ש מיישבו ומצדד להורות כמותו, ובטלטול מן הצד מותר). ובכרמלית מותר לטלטלו להדיא, דבמקום הזיקא דרבים לא גזרו רבנן שבות. (וטלטול מוקצה לחוד מותר אפילו במקום הזיקא ידחיד.)

סולם של עליה שהוא גדול ועשוי לטוח את הגג אסור לטלטלו אפי' לצורך גופו או מקומו, ויש מתירים בטלטול בעלמא בלי להוליכו ממקום למקום. וסולם של שובר מותר לנטותו ממקום למקום אבל לא יעבירונו משובך לשובך. וסולם שבבית העשוי לטלטול מזוית לזוית לתשמיש, מותר לטלטלו אפי' אם הוא גדול.

חפץ חיים, ספר שכתב על חוקי התורה, ובו מובא דבריו על חוקי התורה

חיוזוק כנגד פיתוי היצר לשנאת חינם – הנה סתם איש מישראל מאמין ב"ג עיקרי הדת, והוא אהוב למקום, ואיך ישנא האדם מי שהקב"ה אוהבו, הלא ודאי יש לקב"ה תרעומת על מי ששונא את אהוביו. ויתבונן האדם שכמו שמי שאוכל מאכלות אסורות הוא מטמא את פיו, כך מי שהיצר מנסה להכשילו בשנאת חינם הרי הוא מטמא את ליבו, ויאמר ליצר שהוא גורם לו להיות שנואי למתועב בעיני ד', ולעבור על לאו, וכבר הוא מנסה למנעו מכל המצוות ולהכשילו בעביות, ולולא היה מתגבר עליו הרבה פעמים כבר היה שקוע ממש בעבירות, ואדברה איה מברכו שיצליח בכל ענייניו, ועל ידי זה תסור השנאה מליבו. ויתבונן האדם שהיצר מונעו מלראות את גודל טובות הבורא עליו. ואמרו חז"ל איזהו חכם המכיר את מקומו, והיינו שידע כמה מצוות אינו מקיים כראוי, ועל ידי זה תסור ממנו הגאווה, ויהיה מרוצה במה שד' נתן לו בחסדו.

תיקון חטא שנאת חינם – ראשית צריך להסיר השנאה מליבו, דלא שייך להתוודות כל זמן שלא עקר השנאה מליבו לגמרי. וכן ירגיל את עצמו לדון את חבירו לכף זכות (ועל ידי זה ידונו משמים גם אותו לכף זכות), ויחשוב שאולי הוא שוגג או שכבר התחרט, וכן אם חבירו נמנע מלהלוות לו יחשוב אולי אין לו ורק עושה כאלו יש לו מחמת איזה סיבה, ויחשוב מה הוא היה עושה אם היה במצבו.

ליקוטי אמרים

זהירות מחילול השם – אמרו חז"ל "כל מה שברא הקב"ה לא ברא אלא לכבודו", ולכן מוטל על האדם לדאוג שבכל מעשיו יתרוםם כבוד שמים, ולא ח"ו להיפך. עוד אמרו חז"ל שמי שעבר על עשה מוחלים לו מיד, ובלא תעשה תשובה תולה (להגן מיסורים) ויוה"כ מכפר, ובכריתות ומיתות ב"ד תשובה ויוה"כ תולים ויסורים ממרקים, אבל בחילול ד' תשובה ויוה"כ יסורים ביחד רק תולים, ומיתה ממרקת. וענין חילול ד' הוא בין בדברים שבין אדם למקום ובין בדברים שבין אדם לחבירו, ולפי מה שאותו אדם נחשב יותר בעיני בני אדם (אף שיודע שמעריכים אותו יותר ממה שהוא) כך אם הוא עושה איזה דבר שילמדו ממנו לזלזל באיזה דבר מן התורה, הוי חילול ד'. וצריך שהאדם יעשה מעשים שיאמרו עליו כמה נאים מעשיהם של לומדי התורה, ולא ח"ו להיפך. כמה פרטים בחילול ד': א' האיסור הוא גם בפני נכרים. ב' אחד שוגג ואחד מזיד בחילול ד'. ג' אין מקיפין (מעכבים מלהפרע) בחילול ד'. (פרק א').

זהירות מאיסור גזל – הנה כמו שבענייני כשרות הבשר אדם לא מכניס לפיו דבר שאינו יודע שהוא כשר, כך צריך שיהיה בענייני ממונות, שלא יגע בשום ממון עד שיתברר לו שהוא שלו על פי דין. ובן תורה שרוצה להיות בעל עסק ראשית עליו לדעת שכל דבר שאם חבירו היה עושה לו היה בעיניו עוול, לא יעשה לחבירו. וכן עליו ללמוד ש"ע חור"מ חלק ב', ובפרט הלכות אונאה ומקח טעות. ויש לעזור על כמה פרטים שנכשלים בהם: א' אם המוכר או יודע שהסחורה נתיקרה, חייב הלוקח להודיעו. ב' אם המוכר יודע שיש מום בסחורתו, חייב להודיע אפי' אם הלוקח עכו"ם. ג' אסור מן התורה להטעות במשקל וכדו' אפי' בפחות מכדי אונאה, ואפי' לעכו"ם, ויש להזהר שלא לספר לעכו"ם שישראל הטעה במשקל, משום חילול ד', וידע שאין כוונתו בזה לקנא לאמת אלא לגנות את חבירו, והיא מידה מגונה, ולבסוף ישולם לו מידה כנגד מידה. (פרק ב').

מצות תוכחה – איתא בחז"ל שמעולם לא יצאה מידה טובה מפי הקב"ה וחרו בה לרעה, חוץ מדבר אחד, שאף אלו שאמר הקב"ה שהם צדיקים גמורים, מ"מ כיון שהיה בידם למחות בחוטאים ולא מיחו הם

ענפים של דקל או שאר עצים, בזמננו ססתמם להסקה אסורים בטלטול, ורק מעשה מבעוד יום יכול להתירם. ובזמן הגמ' בסתמא היו מותרים, ואם קצצם לשריפה היו אסורים בטלטול. ולשבת עליהם בלא להזיזם ודאי מותר, והמ"א מצדד להתיר אף אם הם זזים כל עוד שאינו מזיזם בידיים, והמאירי כתב שבמקום שאין צורך ראוי לפרוש מזה. ואם ישב עליהם מעט מבעוד יום, וכ"ש אם קשרם כדי לשבת עליהם, מותר לטלטלם כדי לשבת עליהם, וכן הדין אם חשב עליהם מבעוד יום לשבת עליהם אפילו בחול, וי"א שמועיל דווקא אם חשב לשבת עליהם בשבת.

זמורה שיש בראשה עקמימות שראוי לתלות שם דלי ולמלאות בו, אע"פ שחשב מערב שבת למלאות בה אסור שמא יקטום ראשה, ואם היא קשורה בדלי מותר, ומשמע שבזמורה קשה מספיק יחוד מע"ש, אמנם אם היא מחוברת לקרקע אפי' בקשה אינו מותר אלא בקשורה לדלי מערב שבת והחיבור הוא פחות מג' טפחים סמוך לקרקע.

פסוקים מפרשת ויקרא, שבהם מוזכר חוקי התורה

יתבעו על כך, ואפי' היכא דכלפי שמיא גליא שהתוכחה לא היתה עוזרת, מ"מ כשיבוא יום הדין הנורא כל חוטא יחפש דרך להשתמט מהדין ולהטיל את האשמה על אחרים, והם יטענו שהתלמידי חכמים לא מיחו בהם, וטענתם תתקבל. ובאמת אף היכא שמשער שלא תתקבל התוכחה אצל בני עירו, מ"מ יתכן שתתקבל אצל מקצתם, או שבעיר אחרת שלא התרגלו למוסריו יתקבלו הדברים יותר, ואיתא בתנא דבי אליהו שנהרגו כ"ה אלפים מבני ישראל במעשה דפילגש בגבעה על שלא הלכה הסנהדרין הגדולה בכל ערי ישראל להוכיחם, וכן בזמננו ודאי חייב כל מי שיכול לדרוש ברבים אולי יעלה בידו להציל איזה נפשות מישראל. (פרק ג').

התקן עצמך בפרוודור – הנה חובת האדם בעולם הזה להכין עצמו לעולם הבא ע"י לימוד מקרא משנה וגמרא (מקרא קודם ואח"כ משנה ואח"כ גמרא), ואם האדם לא ילמד בעולם הזה, הוא לא ישיג כלום בעולם הבא, ואף אם יש לו תירוצים שהיה טרוד בפרנסתו וכו', מי יודע אם יתקבלו התירוצים, ועוד שאפי' אם הם יתקבלו, זה לא יועיל אלא שלא יקראוהו שוטה ועצל, אבל להשיג ידיעת התורה לא ישיג, ולכן על האדם לנצל כל יום מחייו להרבות בתורה ומע"ט, ואפי' אם לא חננו ד' בכשרונות יצטרף לפחות לחברת משניות וכדו', ועל ידי זה יזכה להכנס לעולם הבא. (פרק ד').

אלו דברים צריך ללמוד – הנה בתחילת לימודו צריך האדם ללמוד את הדינים הנצרכים לו למעשה, והוא שו"ע או"ח, ובפרט הלכות שבת, ובהמשך הזמן צריך לדעת ד' חלקי שו"ע, כל אחד כפי כחו שכלו. ואמרו חז"ל חייב אדם לשלש שנותיו שליש במקרא שליש במשנה שליש בתלמוד, ולענין ידיעת המקרא צריך בכל שבוע לדעת ולהבין את הפרשה כפי כח שכלו, ואן די' באמירת שניים מקרא ואחד תרגום, וכן נכון לקבוע זמן ללימוד נביאים וכתובים (שגם הם והגמרא ניתנו למשה מסיני), וכן צריך כל אחד לדעת ששה סדרי משנה, ואח"כ יתחוק ללמוד גם גמרא. ויזהר ללמוד פרקים ומסכתות בשלימות, וכן לא להפסיק באמצע הלימוד בדברים בטלים, כדי שלא יגרם לו מכך בושה נצחית. (פרק ה').

להשתדל שהתפילה והתורה יהיו בשלימות – האדם צריך להשתדל התפילותיו ותורתו שמתפלל ולומד בעולם הזה יהיו בלי פגם, כי יתכן שיגיע האדם לפני ביי"ד של מעלה, ויראה איך רוב תפילותיו פסולות או חסרות או שאינם בכונה הראויה, וכן ימצא שהרבה פעמים שלמד תורה או משניות או גמרא לא למד הכל או שהפסיק באמצע בדברים בטלים ואסורים ועל ידי זה נמשך עליהם רוח טומאה ואינם יכולים לעלות למעלה, וירושלמי ומדרשם לא למד כלל, ומאיךך הרבה שעות שהיה יכול ללמוד לא צילם כראוי, וחסרונות אלו יהיו לו לנצח, וכמה יצטער עליהם, ולכן על האדם להתבונן בדברים אלו תמיד, ויתקן לפחות מכאן ולהבא לא לעשות כמעשיו הראשונים, ואז השניים האחרונות יכפרו על הראשונות. (פ"ו).

ידיעת התורה ע"י לימוד הרי"ף עם רש"י – הנה להיות בקי בכל השי"ס זה דבר קשה מאד ויתכן רק ליחידיים, ומאיךך רצון הקב"ה שתהיה התורה שגורה בפינו, וזה תביב מאד בעיני הקב"ה, ולכן נראה עצה להיות בקי לפחות בעיקרי ההלכות שבש"ס, וזה שייך ע"י לימוד הרי"ף עם רש"י, שזה כולל עיקרי ההלכות של כל מסכת ושל ד' חלקי שו"ע, ובמסכתות שאין רי"ף ילמד ספר ליקוטי הלכות. ובפרט בימי הזקנה כשאינו יכול לעיין כראוי בכל הסוגיא, יראה לברר ולזכור לפחות את המסקנה ע"י לימוד הרי"ף והליקוטי הלכות. ואמנם כל זה לגבי מצות ידיעת התורה, אך מלבד זאת צריך כל אחד, גם הלומד בעיין, לדעת ההלכות הנוגעות למעשה. (פרק ז').

תנא דבי אליהו רבה, פרק ל"א

תקופות שונות של הנהגת ד' בעולם- מבריאת העולם עד המבול היתה התקופה הראשונה, מהמבול עד דודו של מנשה זו התקופה השנייה, ומשם עד שנבנה בית שני זו התקופה השלישית, שאז עברו ד' אלפים וארבע מאות ושמונה שנה מבריאת העולם, והתקופה הרביעית היא עד עכשיו, והתקופה החמישית היא מימות בן דוד עד שיחרב העולם ויתבטל "ונשגב ד' לבדו ביום ההוא" - יום שכולו שבת.

דודו של מנשה דומים למלך בשר ודם (ג-מנשה) שתפס וכינס את כל עבדיו, ונתן להם מגניים (עבודה זרה), ויצא עמאם לשדה, ומצאו שם אדם אחד טמון בסלע (צדיקים שהיו צריכים להתבאר באותו דור), תפסוהו ברגליו והוציאוהו מן הסלע, והוא פחד, וחיצוקוהו, והרבה דברים לפניהם (להלכותם), וכששמעו דברין זרקו את המגניים שלהם ואמרו שלא יקרום יותר לעולם (שלא יעבדו עוד ע"ז).

הקב"ה יושב ומצפה לישראל יותר ממה שהם מצפה לבנו ואשה מצפה לבעלה, שיעשו תשובה ויגאלם ויבנה להם את בית המקדש שלא יחרב לעולם, וימצא בישראל בעלי מקרא ובעלי משנה ובעלי משא ומתן באמונה, ויחזרו ויתקיימו לפניו שורות של מלאכי השרת העומדים לפניו ואומרים שירה, שורה אחת מקדישים את שמו בכל יום תמיד מיציאת החמה ועד שקיעת החמה ואומרים "קדוש קדוש קדוש ד' צבקות מלא כל הארץ כבודו", שורה שניה מקדישים את שמו בכל יום תמיד משקיעת החמה ועד יציאת החמה ואומרים "ברוך כבוד ד' ממקומו", ומה תלמוד לומר ממקומו, לפי שאין הבריות ואפילו מלאכי השרת רואים אותו, ואפילו חיות הקודש הנושאים את כסא כבודו אינם רואים את הכבוד שלו.

אהבת הקב"ה והואבתו לישראל, כמה היה הקב"ה מגפפן ומחבקן שנכנסו ישראל לארץ מ' שנה היא, כמה היה הקב"ה מגפפן ומחבקן ומנשקן, ומשוכנסו לארץ עד שנבנה הבית ראשון ד' מאות וארבעים שנה היתה ידו של הקדוש ברוך הוא פשוטה עליהן להצילן מכל צר ואיב, וכן משנחרב הבית הראשון עד שנבנה הבית האחרון שבעים שנה היתה ידו פשוטה עליהן להצילם מכל צר ואיב, וכן משחרב הבית האחרון ועד עכשיו כמה מנפפן ומחבקן ומנשקן. מכאן ואילך אם נעמדו אנו ובנינו ובני בניו ויהיה לנו פה מלא שירה כים ולשונונו רינה כהמון גליו וכו' א"א להודות לקב"ה אפילו על חלק קטן מזעיר מהניסים והטובות שעשה עימנו. ולעתיד לבא כמה מאיר הקב"ה את פני הצדיקים.

למה התורה פותחת בבי"ת- מה נשתנה הבי"ת מכל הכ"ב אותיות שבה ברא הקב"ה את עולמו, שנאמר "בראשית ברא אלקים את השמים ואת הארץ", והלא אין ראוי לומר אלא אלקים ברא בראשית, צא ולמד מתינוק זה שהיום פותחין ואומרים לו אל"ף בי"ת, ולמחר אומרים לו בי"ת אל"ף. וטעם נוסף מפני שבי"ת הוא לשון ברכה, ואל"ף הוא לשון אורו.

ישראל צריכים להכין עצמם כדי שהקב"ה יתגלה אליהם, ואם לא יכינו עצמם הקב"ה יגרשם, כפי שגירש את אדם הראשון מגן עדן, ואת בעלי החיים לא גירש מפני שאינם מדברים וקורים ושונים, ואמר הקב"ה לאדם הראשון "וקוץ ודרדר תצמיח לך ואכלת את עשב השדה, בזיעת אפך תאכל לחם עד שובך אל האדמה, כי ממנה לקחת, כי עפר אתה ואל עפר תשוב", כיון שאמר הקב"ה לאדם וקוץ ודרדר תצמיח לך ואכלת את עשב השדה ונדעזעו כל אבריו, ואלו היה הקב"ה הואיל ונדעזעו אברין תאכל לחם, שנאמר "בזיעת אפך תאכל לחם וגו' עד ואל עפר תשוב". אל עפר תלך לא נאמר, אלא ואל עפר תשוב, מכאן רמז לתחית המתים מן התורה.

תחיית המתים- כל הצדיקים העומדים בתחיית המתים לימות בן דוד, שוב אינם חוזרים לעפרם לעולם, והקב"ה יקבל פניהם, והם יבואו לפניו כבנים לפני האב וכעבדים לפני אדוניהם וכתלמידים לפני רבם, שנאמר "הנה יום בא דל' וגו', ויצא ד' ונלחם בגוים וגו', ועמדו רגליו ביום ההוא על הר הזיתים אשר על פני ירושלים מוקדם, ונבקע הר הזיתים מחציו מזרחה וימה וגו'. ונסתם כאשר נסתם מפני הרעש וגו', ובא ד' אלקי כל קודשים ועוד, והיה ביום ההוא אל' יהיה אור יקרות וקפאון. והיה יום אחד, הוא יודע לז' אל יום ולא לילה, והיה לעת ערב יהיה אור. והיה ביום ההוא יצאו מיים חיים מירושלים, תצים אל היה הקדמוני ותצים אל הים האחרון, בקיץ ובחורף יהיה. והיה ד' למלך על כל הארץ ביום ההוא יהיה ד' אחד ושמו אחד". וכן יהי רצון מלפניך ד' אלקינו ואלקי אבותינו שתראנו בבניינה של ירושלים במהרה בימינו אמן.

תנא דבי אליהו זוטא פרקים א' – ג'

לעולם יהא אדם ערום ביראה, ומענה רך ומשיב חמה, ומרבה שלום עם אביו ואמו ועם רבו ועם חבירו ואפילו עם גוי בשוק, כדי שיהא אהוב מלמעלה ונתחמד מלמטה, ויהא מקובל על הבריות, ויתמלאו כל ימיו בטובה.

לשתף עצמו בצער הציבור- בזמן שישראל שרויים בצער ופירש אחד מהן, באים שני מלאכי השרת ומניחים לו את ידיהם על ראשו

ואומרים פלוני זה שפירש עצמו מן הציבור אל יראה בנחמת צבור, אלא יצער אדם עצמו עם הציבור, שכן מצינו במשה רבינו ע"ה שהיה מצער את עצמו עם הציבור, שנאמר "וידי משה כבדים ויחזו אבן וישימו תחתיו וישב עליו", וכי לא היה לו למשה כר אחת או כסת אחת לישב עליה, אלא כך אמר משה הוואיל וישראל בצער אצו אני אחיה עמאם בצער, וכל המצער את עצמו עם הציבור זוכה ורואה בנחמת צבור. ושמא יאמר אדם מי מעיד ב', אבני ביתו וקורות ביתו של אדם מעידים עליו, וי"א ששני מלאכי השרת המלווים את האדם הם מעידים עליו, וי"א שנשמתו של אדם היא מעידה עליו, וי"א שאיביו של אדם מעידים עליו.

עסק התורה- לעולם יהא אדם כשור לעול וכחמור למשא וכבהמה שחורשת בבקעה ובשדה, כך יהא אדם עוסק וחורש בדברי תורה בכל יום תמיד, ואשריהם ישראל בזמן שהן עוסקים בתורה ובגמילות חסדים אז יצרם מסור בידם, ולא הם מסורים ביד יצרם, וכיון שקרא אדם תורה נביאים וכתובים, ושנה ושנה מדרש הלכות ואגדות, ושנה הגמרא ושנה הפלפול לשמה, מיד רוח הקודש שורה עליו.

פעם אחת הייתי עובר ממקום למקום ומצאני קסדור אחד, נתן לי שלום ולא הכירני, ואמר לי רבי מאיזה מקום אתה, ואמרתיו לו מעיר גדולה של חכמים ושל סופרים ורבנן אני, ואמר לי רבי בוא ושב עמי במקומי שאני מראה אותך ואני אתן לך חטים ושעורים ופולים ועדשים וכל מיני קטניות, ואמרתיו לו בני אפילו אם אתה נותן לי אלף אלפים דינרי זהב **אין אני מניח מקום תורה** ואין אני דר בנקום שאין בו תורה, מיד אמר לי ברוך המקום שבחר בכם מכל העמים ומכל הלשונות ונתן לכם את התורה משום שאתם בוטחים בו בכל מקום.

בימי רבי דוסא בן הרכינס הותרה צרת הבת לאחים והיה הדבר קשה אל החכמים מפני שחכם גדול וזקן גדול היה ועיניו כהות מלבוא רבי שלום המדרש, אמרו מי ילך ויודיענו, אמר רבי יהושע אני אלך, ואחריו רבי אלעזר בן עזריה, ואחריו רבי עקיבא. מיד הלכו וישבו על פתח ביתו, והכניסם, ותפשו לרבי יהושע והשיבו ע"ג מטה של זהב, א"ל רבי אמור לתלמידך אחר וישב, א"ל מי הוא זה, א"ל רבי אלעזר בן עזריה הוא, א"ל יש ב לעזריה חברנו, קרא עליו המקרא הזה "נער הייתי גם זקנתי ולא אריתי צדיק נעזב ודעונו מבקש לחם", ועוד אמר ליה אמור לתלמידך אחר וישב, א"ל מי הוא זה, אמר ליה עקיבא בן יוסף הוא, א"ל אתה הוא עקיבא הדרשן ששמך הולך בכל העולם מסוף העולם ועד סופו, שב בני שב כמותך ירבו בישראל, קרא עליו מקרא ד' "פיריים רשו ורעבו ודורשי ד' לא יחסרו כל טוב", התחילו מסבבים אותו בהלכות עד שהגיעו לצרת הבת, כיון שהגיעו לצרת הבת אמרו לו רבי צרת הבת מהו, אמר להן מחלוקת הלל ושמאי, אמרו לו והלכה כדברי מי, אמר להם הלכה כדברי בית הלל, אמרו לו והלא משמך אמרו הלכה כדברי בית שמאי שאמרו צרת הבת מותרת, אמר להם דוסא שמעתם או בן הרכינס שמעתם, אמרו לו חיי רבינו סתם שמענו, אמר להם אח קטן יש לי ובכור שוטה הוא ויונתן שמו ומתלמידי ב' ש הוא, והזהרו בו שלא יקפח אתכם בהלכות ויאמר לכם צרת הבת מותרת, לפי שיש עמו שלש מאות תשובות בצרת הבת שהיא מותרת, אבל אני מעיד עלי שמים וארץ שעל מדוכה זו ישב חגי הנביא ואמר שלשה דברים: צרת הבת אסורה, ועמון ומזאב מעשרים מעשר עני בשביעית, ומקבלים גרים מן התרמודיים ומן הקרמיים, כשנכנסו נכנסו בפנת אחד, כשיצאו יצאו בשלשה פתחים, ופגע בו בר"ע, אקשי ליה ואוקמיה, א"ל אתה הוא עקיבא בן יוסף ששמך הולך מסוף העולם ועד סופו, אשריך צותית לשם, והעבודה שעדיין אין אתה גועל אפילו לרועה בקך, א"ל ר"ע אפילו לרועי צאן, אבל אין מקבלים גרים מן הכותיים מפני עשרה שבטים שנבלעו ביניהם עד שיבא אליהו הנביא ובן דוד ויפרשו אותם.

מקעל צדקה- גדולה צדקה שמיום שנברא העולם עד עכשיו העולם עומד על הצדקה, וכל הנותן צדקה הרבה הרי זה משובה, וממלט את עצמו מדינה של גיהנם. אבותינו הראשונים מפני מה זכו לעוה"ז ולימות בן דוד ולעוה"ב, מפני שנהגו את עצמם בצדקה, אברהם יצחק ויעקב משה ואהרן דוד ושלמה בנו לא נשתבחו אלא בצדקה, ואף הקב"ה משתבח בצדקה, ואף כסא הכבוד ונתתב בצדקה. גדולה צדקה שמצלת את האדם מדרך המיתה, ומארכת ימיו ושנותיו, ומביאה אותו לחיי העולם הבא. גדולה צדקה ששוותה לתורה והתורה שוותה לו, גדולה צדקה והיא ממהרות יום בן דוד וימות גאולתנו, והיא מעלה את הנשמה ומשיבה אותה תחת כסא הכבוד. וכל מי שספק בידו לעשות צדקה ולקיים נפשיו ואינו עושה, גורם מיתה לעצמו ומיד הוא נענש. (פרק א').

תורה שבעל פה- פעם אחת הייתי מוהלך בדרך, מצאני אדם אחד ובא אצלי בדרך מריבה, והיה בו מקרא ולא היה בו משנה, ואמר לי רבי מקרא נתן לנו מהר סיני, משנה לא נתן לנו מהר סיני, ואמרתיו לו בני מקרא ומשנה שניהם מפי הגבורה נאמרו, והמשנה היא הפירוש למקרא. צא וראה שאתה מתפלל בשבת שבע ברכות, ובשאר הימים שמונה עשרה, ומברך על ק"ש של שחרית שתיים לפניה ואתה לאחריה, ובערבית שתיים לפניה ושתיים לאחריה, ובשבת קורין שבעה בתורה, ובשני וחמישי ובשבת ובמניח שלשה, וכו', ואמרתיו לו בני וכי יש לך אמו מהר סיני, והלא אינן אלא משנת חכמים, אלא כשנתן הקב"ה את התורה לישראל לא נתנה להם אלא כחטים להוציא מהן סולת, וכפשתן לארוג מהן בגד, לפי כללי הדרשות, וכל אחד שעושה

מצוה נותנים לו שכרו, וכל מי שעוסק בתורה בצער, וכ"ש אם הוא עוסק בדרך ארץ עם התורה, ניתן לו פירות בעולם הזה והקרן קיימת לו לעוה"ב. ולא מניח הקב"ה בבני אדם שעושים את התורה והמצוות בצער כעני בית שני, לפיכך נתן הקב"ה ומשנה להם ולבניהם ולבני בנייהם עד סוף כל הדורות.

במי ובאיזה מקום בחר הקב"ה- לא נטל הקב"ה חלק בעולמו אלא את ישראל בלבד, ועמד הקב"ה וברא את כל הארצות, והפריש את ארץ ישראל תרומה מכל הארצות, וממנה הפריש את ירושלים, וממנה הפריש את מקום בית המקדש. וכן ברא הקב"ה את כל העמים, ומהם הפריש תרומה את ישראל, ומהם הפריש את שבת לוי, ומהם הפריש את הארץ הכהן ובניו, וקידשו ומשחו וכבדו בבגדי כהונה ובציץ ובאורים ותומים, שהוא יעמוד לפני הקב"ה ויכפר על ישראל בכל שנה ושנה, והביא את ישראל שהם תרומה מכל העמים לארץ ישראל שהוא תרומה מכל הארצות, והביא את שבת הלוי שהפריש תרומה מכל ישראל לירושלים שהפריש תרומה מכל ארץ ישראל, והביא את בני הארץ שהפריש תרומה משבת לוי לבית המקדש שהפריש תרומה מכל ירושלים לעמוד לשרת לפני הקב"ה ולעשות רצונו. וי"א שמן המקום שנטל הקב"ה עפרו של אדם הראשון של נבנה המזבח, וכל זמן שבית המקדש קיים מזבח כפרה הוא לישראל בכל מקומות מושבותם, ובזמן שאין בית המקדש קיים התלמידי חכמים מכפרים על ישראל. וכל הנזקק אל החכמים ולתלמידיהם ומפרנס אותם, מעלה עליו הכתוב כאלו מקריב בכורים ועושה רצון אביו שבשמים.

כל השונה הלכות בכל יום מובטח לו שהוא בן עולם הבא.

שכר ועונש- אומות העולם אוכלים את העוה"ז, וזהו שכרן משום שהפריש הקב"ה את ישראל מתוכם, וכל העושה מצוה נותנים לו שכרו (כנחש הקדמוני שעמד וקלקל את כל העולם, למך שהיה מתאבל על אבי אביו, נח שעמד ומחה ברבים ק"כ שנה, שם שכיד את אביו, והיה מתנבא ארבע מאות שנה ולא קיבלו ממנו, אברהם ששבר את כל העו"ז שבעולם, ישמעאל שקבר את אביו, יצחק שאמר לאביו אבא כפתני יפה יפה ותנני על גבי המזבח שמוא אבעט בך כי בחור אני ועומד בכוחי ונמצא אני מחויב שתי מיתות לשמים, עשוי שהוריד ב' דמעות לפני אביו (ניתן לה הר שעיר שאין גשמי ערשי פוסקים ממנו לעולם, ואף בני שעיר משום שקיבלו את עשוי בסבר פנים יפות יינתנה להן שכרן), יעקב אבינו שהיה מודה על האמת ודובר אמת בלבבו כל ימי חייו, י"ב שבטים שהיו עושים רצון יעקב אביהם, אברהם יצחק ויעקב שנתנו אימה של הקב"ה בלבבם מתוך שבעים עמים ולשונות וזכותן עמד להם ולבניהם ולבני בנייהם עד סוף כל הדורות), וכל העובר עבירה נתנתים לו עונשו (כנחש הקדמוני שעמד וקלקל את כל העולם כולו, אדם וחוה שעברו על צווי של הקב"ה, קן שהרג את הבל אחיו, חם שלא היה מכבד את אביו, ועל שאמר אברהם דבר שלא כהוגן ירדו בניו למצרים).

אפילו אם אין בידו של אדם לא מקרא ולא משנה, אלא הוא יושב וקורא כל היום הפסוק "ואחות לוטן תמנע", אפילו הכי שכר תורה בידו. (פרק ב').

מידת האמת- הכל ברא הקב"ה בעולמו חוץ ממידת השקר ומידת העולה שלא ברא ולא עשה אותם הקב"ה. אם עושה אדם את עצמו צדיק ולדבר אמת, מוסרים לו מלאך שמתנהג עמו בדרך צדיקים, ומדבר אמת, ואם עושה אדם את עצמו רשע ולכזב לדבר שקר, מוסרים לו מלאך שמתנהג עמו בדרך רשעים ומכחש ומשקר, ואם עושה אדם את עצמו לנהוג במידה בינונית, מוסרים לו מלאך שמתנהג עמו בדרך מדה בינונית, ואם עושה אדם את עצמו חסיד לסבול את הכל, מוסרים לו מלאך שמתנהג עמו בדרך חסידים וסובל את הכל.

האדם מצטער רק בגלל מעשיו- לא נתקצבו בני אדם למיתה, ואין כל בריה יורד לידי צער, אלא מתוך אכילה ושתיה ושמחה שאדם אוכל ושותה ומשמח הוא עם אשתו ובניו ועם בני ביתו עד שהוא נפטר לבית עולמו. ואין פירות ותבואה באין לידי הרקבה, אלא מתוך דריכה של בני אדם, ואין בני אדם באין לידי בושה, ואין עיניהם של בני אדם כחות בחצי ימיהם, ואין בני אדם מיטמאים בנגעים, ואין הנשים מטרמאות ביבה. - אלא בגלל מעשיהם, מתוך שהם עברו על דברי תורה ועל דרך ארץ, בשביל להצילם מעונש גיהנם.

בשלשה דברים יסתכל אדם בכל יום, בשעה שנכנס לבית הכסא ואומרים לו ראה דורכך כדרכי בהמה, ובשעה שמקיים לו דם אומרים ראה שבשר ודם אתה, ובשעה שהוא עומד על המת אומרים לו ראה להיכן אתה הולך ועדיין אינך חוזר בך אלא אתה יושב ומרבה לדבר דברים יתרים.

"כי אתה עם עני תושיע", אלו ישראל שעניות יפה להם, "ועיניים רמות תשפיל" אלו עכו"ם מכחישי התורה.

ארבע מידות יש בדרך ארץ, הנושא אשה לשם זנות סופו לצאת ממנו בן סורר ומורה, הנושא אשה לשם שמים היוין לו בנים שהם מושיעים את ישראל בעת צרה והן מרבים תורה ומצות בישראל, והנושא אשה לשם ממון סופו שמצטרך לאחרים, והנושא אשה לשם גדולה סוף שמעמיד עליו מאותה המשפחה שממעט זרעו אחרייו. (פרק ג').

מבחינים ב'משנה ברורה' ו'תורת הבית' אדר-ניסן תשפ"ה

לראות
מבחינים שבועיים
בדף האימי שמי"ב החתומות חסד
0737-289-669

תמצית
סיכומי גמרא, הלכה ומוסר
7692282@gmail.com

ניתן לעשות את המבחנים
בטל: 0737-289-669
7692282@gmail.com

ניתן לשמוע שיעורים על פרה"ש,
ש"ק ומועדים, משנ"ב, ספרי מוסר,
שיעורים לימי השבועיים ועוד.
בטלפון 03-6171132

ובעמודים נדירים פלוס' (דעת)

מבחן 158 פרשת ויקרא

משנה ברורה

מסימן שי"ח סעיף ד' עד סוף סעיף כ"א

האם מותר לישון או להחזיר דלתות של כלים בשבת?
א' לישון מותר בכל אופן, ולהחזיר אסור בחומר לקרקע.
ב' לישון מותר רק כשאינו מחובר לקרקע, ולהחזיר אסור בכל אופן.
ג' אסור בין לישון בין להחזיר אפילו באינו מחובר לקרקע.

באיזה אופן מותר לטלטל כסוי של בור?
א' רק אם יש להם בית אחיזה.
ב' אפילו אם אין להם בית אחיזה.
ג' אם היכים לכך מותר אפילו כשאין להם בית אחיזה.

באיזה אופן מותר לטלטל שיירי מחצולאות?
א' כשאין בהם שלש על שלש.
ב' כשנפרדו מהמחצלת בערב שבת.
ג' כשדורקם לאשפה בערב שבת.

באיזה אופן מותר לטלטל שיירי מטליות שבלו כטליות של מצוה?
א' בכל אופן.
ב' כשיש בהם שלש על שלש ואפילו לעשירים.
ג' כשיש בהם שלש על שלש, ודווקא לעניים.

האם מותר לטלטל מענל שנופסקה רצועתו ועדיין הוא ראי ללבישה?
א' מותר.
ב' אסור.
ג' אם נפסקה מערב שבת אסור ואם נפסקה בשבת מותר.

ספסל ארוך שנשברת אחת מרגליו, האם מותר לטלטלו?
א' מותר.
ב' אסור.
ג' לפי השו"ע אסור ולפי הרמ"א מותר.

היכן מותר לטלטל מוקצה רק במקום חשש נזק לרבים ולא ליחיד?
א' ברשות הרבים פחות מד' אמות, או בכרמלית אפילו ד' אמות.
ב' גם ברשות היחיד מותר רק אם יש חשש נזק לרבים.
ג' בכל מקום שיש חשש נזק אפילו ליחיד מותר, ובכלד שלא יטלטל ד' אמות ברשות הרבים.

ליקוטי אמרים

פרקים ו' עד ח'

מתי העצה למי שאינו יכול להיות בקי בש"ס?
א' לדעת כלל הפחות שולחן ערוך ומשנה ברורה.
ב' להיות בקי לכל הפחות במסכת אחרת.
ג' להיות בקי במסגרות כל המסכתות ע"י ידיעת הר"ף וליקוטי הלכות.

איזה חומרא מיוחדת יש בחילול שבת?
א' שעונשו סקילה שהיא העונש החמור ביותר, ומי שהופקד אצלו איסור שבת נעשה מומר לכל התורה ודינו כעכו"ם.
ב' שיש בזה חילול ד' גדול.
ג' שתי החשובות נכונות.

מבחן 157 פקודי החדש

משנה ברורה

סימן שי"ז סעיף ט"ז עד סימן שי"ח סוף סעיף ו'

ישראל שאמר לנכרי באיסור לעשות לו מלאכה בשבת, האם מותר לו להנות מהמלאכה?
א' מותר במצאי שבת מיד.
ב' במצאי שבת בכדי שיעשו.
ג' אסור לעולם.

האם מותר לומר לנכרי בשבת שיבשל בשר לצורך עצמו?
א' רק אם אין מזונותיו עליו מותר.
ב' רק אם הבשר של הנכרי מותר.
ג' בכל אופן אסור.

האם מותר לרמוז בלשון לנכרי לעשות מלאכה שאסור לומר לו לעשותה ולהנות מהמלאכה?
א' מותר לרמוז בלשון בדרך ציווי, והנאה מהמלאכה מותרת רק בתנאים מסוימים.
ב' מותר לרמוז בכל אופן, ומחילא מותר גם להנות.
ג' רמזיה אסורה כמו דיבור.

מה הכונה טלטול לצורך גופו?
א' שימוש הצורך לגוף האדם.
ב' שצריך לגוף הדבר למלאכת היתר.
ג' שהשימוש הוא עבור אותו יום ולא עבור מוצאי שבת.

איזה טלטול מותר במקצה מחמת חסרון כיס?
א' לצורך גופו או מקומו.
ב' לצורך שמירת החפץ.
ג' אסור גם לצורך גופו או מקומו או לצורך שמירת החפץ.

לאיזה צורך מותר לטלטל כלי שמלאכתו לאיסור?
א' לצורך גופו או מקומו.
ב' אפילו מחמת לצב.
ג' אסור בכל אופן.

האם מותר לטלטל קדירה בשבת?
א' דינה ככלי שמלאכתו לאיסור, אפילו אם יש בה תבשיל.
ב' דינה ככלי שמלאכתו לאיסור, אלא אם כן יש בה תבשיל.
ג' דינה ככלי שמלאכתו להיתר כיון שלפעמים משתמשים בה למים ולפירות.

ליקוטי אמרים

פרקים ד' ה'

מדוע כפל הכתוב "והנה דמעת העשוקים ואין להם מנוח, ומיד עושקיהם כח ואין להם מנוח"?
א' לחוק את הדבר שלא יהיה כן מנחם.
ב' לומר שגם אם יסרו המטקרגים לא יהיה לו מנוחם על הדברים הטובים שהפסיד.
ג' לומר שגם אם לא יהיה לו צער גדול יהיה לו עכ"פ צער קטן.

מה יקרה לעתיד לבוא לאדם שהפסיק באמצע לימודו בדברים בטלים?
א' לא יטארו לו מנימוכו כנחם.
ב' רק יצטער על מה שהפסיד במה שיהיה יכול ללמוד עוד ולא למד.
ג' הדברים בטלים יהיו קבועים בתוך אותם הדברים שנלמד ותהיה לו בושה גדולה ונצחית מהם.

